תנ״ך · אחרונים · מצודת דוד · נביאים

# מצודת דוד על שמואל ב

רבי דוד אלטשולר

**ספריית אור ברסלב** · or-breslev.co.il

# מצודת דוד על שמואל ב

רבי דוד אלטשולר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מצודת-דוד-על-שמואל-ב/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

# תוכן העניינים


**פרק א** ..... 4
**פרק ב** ..... 6
**פרק ג** ..... 9
**פרק ד** ..... 13
**פרק ה** ..... 14
**פרק ו** ..... 17
**פרק ז** ..... 19
**פרק ח** ..... 23
**פרק ט** ..... 25
**פרק י** ..... 26
**פרק יא** ..... 27
**פרק יב** ..... 29
**פרק יג** ..... 32
**פרק יד** ..... 36
**פרק טו** ..... 40
**פרק טז** ..... 44
**פרק יז** ..... 46
**פרק יח** ..... 50
**פרק יט** ..... 53
**פרק כ** ..... 58
**פרק כא** ..... 62
**פרק כב** ..... 65
**פרק כג** ..... 70
**פרק כד** ..... 76

# פרק א

## פסוק ה
**איך ידעת**. שמא מאומד, או מפי השמועה:

## פסוק ו
**נקרא נקריתי**. במקרה באתי להר הגלבוע:
**נשען**. על כי הפיל עצמו על חרבו וכמו שכתוב בשמואל א' (לא ד), נחלה מן המכה והיה נשען על חניתו, ואנשי הרכב באו קרוב אליו:

## פסוק ח
**מי אתה**. מאיזה עם:

## פסוק ט
**כי כל עוד**. רצה לומר, כל הנשאר בי עוד, הוא רק אשר עדיין נפשי בי ולא יותר, כי כבר הלכו ממנו ההרגשות כולם, ואם כן בוודאי אמות, ולזה השלם המיתה, לבל יתעללו בי הערלים טרם אמות:

## פסוק י
**כי לא יחיה**. אי אפשר לו להשאר חי אחרי ההפלה שנפל על חרבו:

## פסוק יב
**ועל עם ה'**. אלו הגדולים שבהם:
**ועל בית ישראל**. הם יתר העם:

## פסוק יג
**אי מזה אתה**. מאיזה מקום אתה, אם עודך עדיין יושב בארץ עמלק, או אתה גר בארץ ישראל, רצה לומר, אם נתגיירת:
**בן איש גר עמלקי**. עוד אבי בא לגור בארץ ישראל, והוא נתגייר:

## פסוק יד
**איך לא יראת**. רצה לומר: הואיל ואתה ישראל ומלידה, איך לא יראת מה' לשלוח יד במשיחו, עם כי צוה לך והיה קרוב למות, מכל מקום חטאת לה':

## פסוק טז
**דמך על ראשך**. רצה לומר: עון מיתתך על עצמך, כי אתה בעצמך העדת בך שאתה הרגתו, ואף אם אין האמת אתך, וכל דבריך המה בחושבך שבזה תמצא חן בעיני על שהיה מעולם לי לאויב, מכל מקום פיך ענה בך, ודמך על ראשך:

### פסוק יח
**ויאמר**. טרם התחיל לקונן, ראה לאמץ לבות אנשיו לבל ירך לבבם להתייאש מלהרים ראש מול פלשתים, ואמר להם: הנה באה העת ללמד את בני יהודה קשת מלחמה, שהם יתגברו על פלשתים:
**הנה כתובה**. הלא הדבר ההוא הנה כתובה על ספר הישר, והוא התורה שנאמר בה (בראשית מט ח): יהודה אתה יודוך אחיך ידך בעורף אויביך וגו', ונאמר (דברים לג ז): ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה, וכן היה, כי דוד הכניעם, וגם מלכי יהודה אחריו:

### פסוק יט
**הצבי ישראל**. כאומר: אולם עתה עת לקונן במר נפש לומר: הצבי ישראל, רצה לומר: את ארץ ישראל החמודה, וכי ראוי שיהיה חלל על במותיך הם הרי גלבוע, ואיך נפלו שם גבורים, ורצה לומר: הלא אף החלשים יתחזקו בעמדם על ההר, ועל במותיך נפלו אף הגבורים:

### פסוק כ
**אל תגידו בגת**. ממיתת שאול ויהונתן, ועם כי בודאי ידעו בלא הם, אמר כן למליצת הקינה, וכן (מיכה א י): בגת אל תגידו:

### פסוק כא
**ושדי תרומות**. מלת 'ואל' שאמר, משמשת בשתים, כאלו נאמר ואל מטר עליכם, ואל שדי תרומות, וכאלו קלל ההרים, שלא ירד עליהם טל ומטר, ולא יהיה בהם שדה לתת ממנו תרומה לה', שלא יצמח בהן דבר מה להיות מהן חלק לגבוה, יען וביען עליהם באה התקלה, כי שם נגעל ונמאס מגן גבורים, ונעשה שם מגן של שאול כאלו היה בלי משוח בשמן להחליק מעליו מכת החרב:

### פסוק כב
**לא נשוג אחור**. חזר קשתו לאחור, מבלי לרוות חציו מדם וחלב שונאיו:
**לא תשוב ריקם**. אל נדנה, מבלי להרוג הרג רב:

### פסוק כג
**בחייהם**. עודם בחיים היו נאהבים ונעימים לכל בני אדם, רצה לומר: מאוד היו מקובלים על הבריות, וחביבים בעיני כולם:
**ובמותם לא נפרדו**. אף אחר מותם לא נפרדו מן האהבה והנעימה, כי עד עולם לא תשכח כי רבה היא, על כי היו קלים מנשרים וגבורים מאריות, ללחום מלחמות ה':

### פסוק כד
**המלבישכם שני**. כי התגבר במלחמה, וחלק שלל האויב לאנשיו להלביש איש אשתו ובנותיו, וכאלו הוא המלביש:
**עם עדנים**. רצה לומר: שאר מלבושי פאר, המעדן גוף הלובשן:
**על לבושכן**. כי כן הדרך להעלות עדי הזהב ממעל על הלבוש, להיות נראה:

### פסוק כה
**איך נפלו גבורים**. כפל הדבר פעמים ושלש, כדרך המקונן:
**יהונתן על במותיך חלל**. אתה יהונתן, גבור שכמותך, תהיה חלל על במותיך, הלא אף החלש יחשב לגבור כשעומד בהר, ומכל שכן גבור כמותך, ובהר שעוד אתה רגיל בו לדעת מוצאיו ומבואיו, וכאומר: הנה הצרה ההיא נפלאה הפלא ופלא:

### פסוק כו
**צר לי עליך**. מאוד אני מיצר בעבורך, כי נעמת לי מאוד:
**נפלאתה**. האהבה שאהבתיך היא אהבה נפלאה, והיא יותר מאהבת הנשים אשר המה נאהבות אהבה רבה למי שחושק אליהן:

### פסוק כז
**ויאבדו כלי מלחמה**. כי המה כאלו היו כלי מלחמתן של ישראל:

## פרק ב

### פסוק ג
**בערי חברון**. בהערים הסמוכים לחברון:

### פסוק ד
**אנשי וגו' אשר קברו**. הוא הפוך, וכמו אשר אנשי יבש גלעד קברו את שאול:

### פסוק ו
**הטובה הזאת**. גמול הטובה הזאת:

### פסוק ז
**תחזקנה ידיכם**. רצה לומר: התחזקו בעצמכם והיו לבני חיל ללחום מלחמתכם:
**כי מת אדוניכם שאול**. שהיה לכם מאז לעזר ללחום בעבורכם:
**גם אותי משחו**. כאומר לא נופל אנכי ממנו, ואהיה גם אני לכם לעזר:

### פסוק ח
**ויעבירהו מחנים**. שם היה מקום מוכשר להמליכו:

### פסוק ט
**ועל ישראל כלה**. רצה לומר: בתחילה המליכו על אלו המקומות שזכר אחת לאחת, עד שבאחרונה המליכו על כל ישראל, זולת יהודה:

### פסוק י
**על ישראל**. רצה לומר: על כל ישראל, ומלך על כולם שתי שנים, וחמשת השנים וששת החדשים הקודמים, לא מלך עדיין על כל ישראל כי אם על המקומות שזכר למעלה, ועוד אחת לאחת על מה מהמקומות, וכל ימי משך מלכותו היה כחשבון שמלך דוד בחברון:

### פסוק יג
**ויפגשום**. פגעו אלו באלו, סמוך לברכת גבעון:

### פסוק יד
**וישחקו לפנינו**. רצה לומר: יתגרו מלחמה אלה באלה דרך שחוק, לראות מי מהם יותר מלומד מלחמה:

### פסוק טו
**ויעברו**. את ברכת המים, כי היו אלה מזה ואלה מזה:
**לבנימן**. מבני בנימן, עבדי איש בושת:

### פסוק טז
**רעהו**. הבא ללחום למולו:
**וחרבו**. להכהו נפש:
**ויפלו יחדיו**. כי הרגו זה את זה:

### פסוק יז
**ותהי המלחמה קשה**. עם כי מתחילה קמו מתי מספר להלחם דרך שחוק, סוף הדבר היה אשר נלחמו כולם בחזקה:

### פסוק יט
**ולא נטה**. לא נטה מאחרי אבנר ללכת וגו':

### פסוק כא
**נטה לך**. כי הרודף אחר מי ושב מאחריו הנה לקלון יחשב ולזה אמר לו אבנר אם מפני הכבוד לא תרצה לשוב מאחרי, עשה זאת: נטה על ימינך וגו', להיות נראה שלא אחרי רדפת כי אם אחר נער אחר, ואחוז באמת אחד מן הנערים ולא תכנו נפש כי אם קח חליצתו, ויחשבו הכל כי אחריו רדפת והשגתו:

### פסוק כב
**ארצה**. שתפול מת בארץ:
**ואיך אשא פני**. להסתכל בו, כי הלא אבוש מפניו:

### פסוק כג
**באחרי החנית**. בהברזל המחודד אשר בו, העשוי לשקוע בארץ:
**אל החומש**. אל צלע החמישית, שהוא על הלב ורבותינו ז"ל אמרו (סנהדרין מט א): מול מקום שכבד ומרה תלוין בו:
**מאחריו**. כי חלפה גופו מעבר אל עבר:
**כל הבא**. מאנשי דוד:
**ויעמודו**. עמדו מתבהלים וחדלו מלרדוף:

### פסוק כד
**וירדפו**. אבל יואב ואבישי רדפו עוד:
**דרך**. רדפו דרך מדבר גבעון, ובאו לגבעת אמה:

### פסוק כה
**אחרי אבנר**. להצילו מיואב ואבישי:

### פסוק כו
**הלנצח**. וכי לעולם תהרוג החרב מאתנו איש לאחיו:
**הלא ידעתה**. והלא תשכיל לדעת שמרה תהיה באחרונה, שאמות אני או אתה:

### פסוק כז
**לולא דברת**. אם לא דברת מתחילה: יקומו הנערים גו':
**כי אז מהבוקר**. מעת פגשנו היינו נפרדים אלה מאלה כל אחד לדרכו, כי לא היה מאז דעתי להלחם עמך:

### פסוק כח
**ויתקע**. לרמז שיעמדו ולא ירדפו עוד, ושמעו אליו ולא יספו עוד להלחם:

### פסוק כט
**כל הלילה**. כי פחד מיואב, שלא יפול עליו פתאום:

### פסוק ל
**ועשהאל**. לפי שהיה חשוב מכולם, לא כללו עמהם:

### פסוק לא
**מבנימין**. וחוזר ומפרש ובמי מבנימין, באנשי אבנר:

### פסוק לב
**וילכו כל הלילה**. כי גם הוא פחד מאבנר, פן יהרגוהו להסיר מעליו הפחד שלא יגאל דם אחיו:

**ויאור**. כשבאו אל חברון, האיר להם הבוקר:

## פרק ג

### פסוק א
**ארוכה**. זמן ארוך:

**הולך וחזק**. בכל עת התחזק יותר:

**ודלים**. שפלים וחלשים:

### פסוק ג
**בן מעכה**. יפת תואר היתה, ולקחה במלחמה:

### פסוק ה
**אשת דוד**. חוזר על כולן, לומר: כל אחת היתה אשת דוד, ולא פילגש:

### פסוק ו
**בבית שאול**. להעמיד המלוכה ביד איש בושת בנו:

### פסוק ז
**ויאמר**. סתם ולא פירש מי האומר, ומעצמו יובן שהאומר היה איש בושת, שנאמר: אל פילגש אבי:

**מדוע באתה וכו'**. כי אלמנותו של מלך אסורה להדיוט (סנהדרין יח א):

### פסוק ח
**הראש כלב וגו'**. רצה לומר: מדוע בזיתני, וכי אינני שר וממונה על אנשי מלכותך וכי אני ראש וממונה על הכלבים במלכות יהודה אנשי מלחמתך אשר שנאת, כאומר לא יאות לבזות כי אם לשונא ושפל אנשים, ולא לאיש כמוני שאין בי אחת מהם:

**היום אעשה חסד**. רצה לומר: האם מהיום ראוי לי שאעשה חסד וכו':

**ולא המציתיך**. רצה לומר: אחר שעד הנה לא המציתיך ביד דוד, ואתה גמלתני הרע כי תפקוד עלי עון הפילגש:

### פסוק ט
**כה יעשה**. הוא ענין שבועה, וכהנה הרבה במקרא:

**כאשר נשבע ה'**. להמליכו על כל ישראל:

**אעשה לו**. לדוד, לסייעו על דבר המלוכה:

### פסוק יא
**ולא יכול**. על איש בושת יאמר:

### פסוק יב
**תחתיו לאמר**. רצה לומר: שלח מלאכים ממקומו, שיאמרו בשבועה 'למי ארץ', רצה לומר: נשבעים אנו במי שהארץ שלו, כי לה' הארץ, ודבר השבועה היתה אשר בלב ידבר לאמר: כרתה ברית עמי, להיות לי לאוהב, ויהיה כח ידי עמך וכו':

### פסוק יג
**כי אם לפני**. רצה לומר: רק קודם כל דבר, יהיה הביאך את מיכל וכו' בעת בואך אלי:

### פסוק יד
**וישלח דוד**. על כי היה עתה בטוח אשר אבנר ימלא את דברו:
**במאה ערלות**. ולקדושין תחשב או רצה לומר: הלא מאז שמתי עצמי בסכנה בעבורה, וכאומר שגם עתה יוסיף ידו להלחם בעבורה (אף שנתן מאתים ערלות, מכל מקום התנאי לא היה כי אם על מאה):

### פסוק טו
**מעם איש**. וחוזר ומפרש שהוא פלטיאל, והוא פלטי האמור למעלה (שמואל א כה מד):

### פסוק טז
**וילך**. ללוותה:

### פסוק יז
**ודבר אבנר**. רצה לומר: וכה היה דבר אבנר עם זקני ישראל, שאמר להם: הלא מאז הייתם אתם מבקשים את דוד שימלוך הוא, אך אני לבדי הייתי מתחזק בבית שאול:

### פסוק יח
**ועתה עשו**. רצה לומר: הואיל ובת שאול נשואה לו, גם הוא נחשב מבית שאול, לזאת עשו כאשר בקשתם מאז, כי ה' אמר וכו', ולזאת גם ידי עמו, וחפץ אני בו מבין כל בית שאול:

### פסוק יט
**גם אבנר וגו'**. כמו וידבר אבנר גם באזני בנימן, עם שהיו מבני שבטו של איש בושת:
**את כל אשר טוב**. אשר ישר הדבר בעיני כולם, שימלוך הוא:

### פסוק כא
**ויכרתו**. להיות לך לעבדים:
**בכל אשר וגו'**. רצה לומר: תהיה שליט ומושל בכל דבד:

### פסוק כב
**מהגדוד**. אשר נלחם בהם:

### פסוק כג
**וכל הצבא**. ולא נפקד מהם איש, ובא לומר שבעבור זה ובעבור רוב השלל שהביא, מלאו לבו לסכל מעשה המלך, וכאשר יאמר:

### פסוק כה
**ידעת**. הלא ידעת את אבנר אשר הוא שונא לך, ולא בא כי אם לפתותך אחר דעתו:
**ולדעת וגו'**. ובכדי לדעת את כל מוצאך, רצה לומר: מה אתה עושה בעניני המלחמות, ומה אתה עושה בבית:

### פסוק כו
**וישלח**. לקראו בשם המלך, כאלו שכח מה בדברו עמו:
**מבור הסרה**. מן הבור העומד במקום הסירים, כי שם מצאוהו מלאכי יואב:

### פסוק כז
**ויטהו**. הטה אותו מן הדרך אל תוך חלל השער:
**בשלי**. בדבר השכחה אשר שכח המלך לדבר עמו:
**ויכהו שם**. בעת דברו עמו ולא היה נזהר, אז הכהו בתוך השער ההוא:
**החומש**. אל דופן החמישית, מקום שכבד ומרה תלוין (סנהדרין מט א):
**בדם עשהאל**. בעבור ששפך דם עשהאל אחיו:

### פסוק כח
**נקי אנכי**. רצה לומר: לא מדעתי נעשתה, ואהיה נקי מהעונש, הן עונש בגוף, הן בדבר המלכות:

### פסוק כט
**יחולו**. עונשי דמי אבנר יחולו על ראש יואב:
**אל כל וגו'**. הואיל ובעצתם נעשתה:
**ואל יכרת**. רצה לומר: לא יופסק להיות חדל:
**ומחזיק בפלך**. אוחז במשענת, מחמת חולי הרגלים:

### פסוק ל
**ואבישי**. לפי שנכנס עם יואב לתוך השער להיות לו לעזר, מעלה עליו הכתוב כאלו גם הוא הרגו:
**במלחמה**. כאלו יאמר: הנה לא כן עשו, כי אבנר הרג את עשהאל במלחמה, והם הרגו לאבנר בשלום:

### פסוק לא
**אל יואב**. להיות גם הוא כדואג על מיתתו, ומתחרט על מה שהרגו:
**הולך**. היה הולך אחר המטה, למען דעת הכל שלא נעשתה בעצתו:

### פסוק לג
**הכמות נבל**. וכי מה ראוי הוא שימות אבנר בחרב בזולת מלחמה, כמות איש נבל:

### פסוק לד
**ידיך לא אסורות**. היות רבות פעמים יקרה, יקחו בשבי שר וגדול ויאסרו ידיו ורגליו ויהרגוהו בסוף בחרב בזולת מלחמה, לזה אמר הלא ידיך לא היו אסורות וכו', כי לא נלקחת בשבי, ומדוע אם כן הרגוך בחרב בזולת מלחמה:
**כנפול וגו'**. כאומר עם היות כי מעולם לא נעשתה כדבר הזה להמית שר וגדול בחרב זולת מלחמה, הנה לפעמים נעשתה על ידי בני עולה, וכמו כן נפלת גם אתה, כאשר יפול הנופל לפני בני עולה, כי גם בני צוריה לבני עולה יחשבו:

### פסוק לה
**בעוד היום**. כשהיה עוד יום:
**כה יעשה וגו'**. הוא ענין שבועה, ורבים כמוהו ימצא במקרא:
**כי אם לפני וגו'**. כאשר אם לפני בוא השמש אטעם לחם וכו', אז יחול השבועה להתקיים בי:

### פסוק לו
**הכירו**. שלא מדעת דוד נעשתה:
**ככל אשר עשה**. הוטב בעיניהם כל אשר עשה, והם: ההליכה אחר המטה, והבכי, והקינה:

### פסוק לח
**הלא תדעו**. כי דוד חשב אשר עבדיו יתפלאו על גודל האבל, עם שלא הרג אותו, לזה אמר: הלא מעצמכם תדעו כי שר וגדול נפל וכו', ומהראוי אם כן להרבות האבל:

### פסוק לט

**ואנכי היום**. רצה לומר: ואם תתמהו מה זה לא לקחתי נקם, הנה אנכי אף היום שנמשחתי למלך על כל ישראל ומלכותי בכל משלה, עם כל זה אני רך הלבב מול בני צרויה, כי המה קשים ממני ולא אוכל להתגרות עמהם, ולפי שמן הדין אין ליואב משפט מות, שלא היו שם עדים והתראה, אולם ניתן רשות למלך לענוש לצורך השעה ביכלתו המוחלט, ולזה שמט ידו ממנו, כי לא היה יכול להם, ומסר דינו לשמים:

## פרק ד

### פסוק א

**בן שאול**. לפי כשמת אבנר, לא נשאר מי להתחזק עמו במלכותו, ועוד לא נשאר בו כח מלכות רק מצד היותו בן שאול המלך, לזה לא הזכירו בשמו:

**נבהלו**. היות ידעו שלבב אבנר היתה שלם עם דוד, וחששו שעם כל זה נהרג בעצתו, ופחדו לנפשם שלא ינקום בכולם, ובעבור זה לא המליכוהו עד שנהרג איש בושת ועשה דוד שפטים בההורגים, ובזה ידעו למפרע שהיה דוד נקי מדמי אבנר, ואז באו כולם להמליכו:

### פסוק ב

**שרי גדודים**. שרים על אנשי החיל היו לבן שאול:

**כי גם בארות וגו'**. אולי עמדה מחוץ לגבולם, ולא היה ידוע לכל אשר היא מבנימין:

### פסוק ג

**ויברחו**. ברחו מאז, ולא הוזכר למה:

**עד היום הזה**. אשר הרגו לאיש בושת, כי אז נהרגו גם הם בידי דוד, כמה שכתוב בענין:

### פסוק ד

**מיזרעאל**. אשר נהרגו בהמלחמה ההוא:

**ותנס**. מפחד פלשתים שלא יבואו אל בית המלך לשלול שלל:

**ויפל**. הבן ההוא נפל מידה, ונעשה אז פסח (וכתבו כאן, לומר שכוונת הבארתים היה בהריגת איש בושת, בכדי להמליך את דוד, היות כי לא נשאר מי מזרע שאול להמליכו אחריו, כי חשבו שמפיבשת לא הגון למלוכה, על כי הוא פסח ברגליו):

### פסוק ה

**וילכו**. שבו מגת, והתנכרו והלכו לבית איש בושת:

### פסוק ו
**והנה באו**. חזר לספר איך באו ולא הרגישו בהם, ואמר: שבאו תוך הבית ועשו עצמם כלוקחי חטים מאת איש בושת, ואמר שהכוהו בדופן החמישית מול הכבד והמרה, ונמלטו משם:

### פסוק ז
**ויבאו הבית**. עתה חזר לספר אופן ההכאה, ואמר: בתחלה המיתו אותו, ואחר זה כרתו ראשו:

### פסוק ח
**ויתן ה'**. רוצה לומר: והנה נתן ה' וכו':

### פסוק י
**כי המגיד**. מוסב על המקרא שלפניו שאמר חי ה' וגו', אשר אמת הדבר כי המגיד לי לאמר שמת שאול על ידו:
**כמבשר בעיניו**. בעיני עצמו היה כמבשר לי טוב:
**ואחזה בו**. כי מה שצוה לנערו להרגו, הרי הוא כאלו בעצמו הרגו:
**אשר לתתי**. אשר חשב שאתן לו מתן בשורה:

### פסוק יא
**אף כי**. רצה לומר: וכל שכן שאהרוג אתכם, כי הרעותם לעשות יותר ממנו, כי ההורג את שאול, הנה במלחמה הרגו על פי שאלתו, וידע כי לא יחיה עוד אחר אשר היה כבר מוכה בחרב, ואף הפרשים הדביקוהו כמו שכתוב למעלה (א ט י) אבל אתם, הלא הרגתם אותו בביתו על משכבו, ומכל שכן שאבקש דמו וכו':

## פרק ה

### פסוק א
**עצמך ובשרך**. אנו קרובים לך כמו כל בית יהודה, כי כולנו בני איש אחד נחנו:

### פסוק ב
**אתה היית**. רוצה לומר: לא יוגדל בעיניך אהבת בני יהודה על כי מלכת עליהם ראשונה, כי הלא גם עלינו משלת מאז עוד מלוך שאול, כי היית המוציא והמביא את ישראל, אם כן עליך לרעות את כל ישראל כולם, אלו כאלו בשוה, וכרועה עדרו:

### פסוק ג
**כל זקני ישראל**. אשר כח בידם להמליכו:

**ויכרות וגו'**. להיות להם לאוהב כאשר ליהודה:
**לפני ה'**. לפני ארון ה', כי הביאוהו שמה לפי שעה:

## פסוק ד

**ארבעים שנה**. ולא חש למנות ששה החדשים היתרים, או לפי שמשך ששת החדשים אשר ברח בפני אבשלום, אין מהראוי לחשבם לימי מלוכה:

## פסוק ו

**אל היבוסי**. כי בני יהודה ובני בנימן לא הורישום מאז:
**ויאמר לדוד**. עם היבוסי אמר לדוד, לא תוכל לבוא הנה, בעבור היותה בצורה וחזקה עד מאוד:
**כי אם הסירך וגו'**. אמר בדרך הפלגה וגוזמא, לא תוכל לבוא הנה כי אם מקודם יהיה הסירך מפה כל אנשים, ואף העורים והפסחים, כי אם ישאר מי מהם, היכולת בידם לעכב ביאתך הנה, בעבור גודל חוזק המקום:
**לאמר וגו'**. רוצה לומר: דברי ההפלגה ההוא היה לאמר, לא יוכל דוד לבא הנה מרוב חזקה, ומה שהפליגו לדבר, על זה היתה הכוונה:

## פסוק ז

**מצודת ציון**. שם מבצר חזק, סמוך למקום יבוס:
**היא עיר דוד**. לאחר זה הסבו שמה וקראו עיר דוד:

## פסוק ח

**כל מכה יבוסי**. מי אשר יעלה בראשונה ויכה את היבוסי, ומתחלה יגע בצנור להפילו, והוא המגדל החזק אשר תלו בו כל בטחונם, ואחרי זה יכה גם העורים והפסחים לבל ישאר שריד ופליט, וכאומר לו כאשר אמרו הם, שאין לכבשם כי אם יסיר בתחלה העורים והפסחים, רק יפיל המגדל בעוד אנשיה קיימים, ואחר זה יכה גם הם:
**שנואי נפש דוד**. של שנואי נפש דוד, ועל אנשי היבוס יאמר, שהיו שנואים לדוד עקב בזו אותו לאמר לא תבוא הנה כי אם הסירך וכו', והנה פה לא פירש מה יעשה לאשר יכה את היבוסי וכו', ובדברי הימים (א יא ו) פירש ואמר: יהיה לראש ולשר, וכן בתורה נאמר (בראשית ד טו): לכן כל הורג קין, ולא פירש מה יעשה לו, והרי הם כאלו אמר סופו יקבל גמול המעשה, אם טוב ואם רע:
**על כן**. רוצה לומר: למען יהא הדבר לזכרון, גזרו אומר לבל יבוא עור ופסח אל הבית מבתי היבוס, לפי שאמרו היבוסים אשר אף המה יעכבו ביאת דוד להעיר, לזה המה יעמדו חוצה ולא יבואו אל הבית, ועל ידי זה יזכר הדבר ורבותינו ז"ל אמרו (ילקוט

שמעוני יהושע רמז כח): כי היבוסים היו מבני אבימלך שכרת ברית עם אברהם ויצחק, באמרו (בראשית כא כג): אם תשקור לי ולניני ולנכדי, ועשה גלולי נחושת, וכתב עליהם ברית השבועה, וקראם עורים ופסחים, כי עינים להם ולא יראו רגליהם ולא יהלכו, ועם כי כבר כלתה זמן השבועה, מכל מקום רצו למנוע את דוד מלהלחם בם, על כי היה השבועה בשום פעם, ועודנו עומד הוא לזכרון, וחשבו כי דוד לא יפנה אל האלילים ולהסירם, ולזה אמר דוד לגעת בצנור, ויסורו ממילא מבלי פנות אליהם להסתכל בהם וכו':

### פסוק ט

**מן המלוא וביתה**. כי סמוך להחומה הניח מקום פנוי להיות מוכן להאסף שם מרבית אנשים, וכן קראו מלאו (ירמיהו ד ה) ומן המלוא ולפנים בנה בתים סביב:

### פסוק י

**הלוך וגדול**. בכל עת נתגדל יותר ויותר:

### פסוק יא

**ועצי ארזים**. ובידם עצי ארזים:

**וחרשי**. אף של חרשי עץ ואבן היודעים לבנות קיר:

### פסוק יב

**וידע דוד**. במה אשר גוי לא ידע יעבדוהו, הכיר שה' הכינו למלך, ואשר נשא ממלכתו היא בעבור ישראל, ולא תלה הדבר בעצמו:

### פסוק יד

**שמוע**. הוא שמעא הנזכר בדברי הימים (א ג ה), ולא מנאם כסדר תולדותם, כי שלמה היה ראשון באלו הארבעה שהיו בני בת שבע כמו שכתוב בדברי הימים:

### פסוק טו

**ואלישוע**. הוא אלישמע הנזכר שם, כי שם חשב שני בנים אשר שמם אלישמע, ובמקום אחר בדברי הימים (א יד ה), קורא גם כן להראשון אלישוע:

### פסוק טז

**ואלידע**. ובדברי הימים (שם פסוק ז) קראו בשם אחר: ובעלידע:

**ואליפלט**. ובדברי הימים נזכר עוד אליפלט אחר, וכן הוזכר שם נוגה, ולא הוזכרו כאן, כי אולי מתו בקטנותם ולא נשאר זכר למו:

### פסוק יז

**כל פלשתים**. על כי ידעו מגבורת דוד, לזה נאספו כולם לבקשו להלחם בו:

**אל המצודה**. אל מגדל עוז להתחזק בו, בטרם ישאל בה':

### פסוק כ
**בבעל פרצים**. הוא עמק רפאים, ואמר על שם סופו שקראו בעל פרצים:
**כפרץ מים**. רצה לומר: פתאום, כמים שוטפים פורצים הגדר:

### פסוק כג
**לא תעלה וגו'**. לא תעלה עליהם מול פניהם, אך הסב עצמך ללכת אל אחוריהם, ותבוא עליהם ממול אילני הבכאים אשר גדלו שם:

### פסוק כד
**כשמעך**. כאשר תשמע קול צעדה וכו', אז תחרץ להלחם כי אז יצא ה', רצה לומר: אז שלח מלאכו להכות בהם (ועם שאין מעצור לה' להושיע מבלי תחבולות הסבוב מאחריהם, ומבלי קביעת זמן, מכל מקום אמר כן לנסותו, הישמור מצותיו בדבר המלחמה, או יקל בעניו כאשר הקל בהם שאול):

### פסוק כה
**מגבע**. בדרך נוסם מגבע עד בואך גזר, רוצה לומר עד אשר תבוא אל גזר, כלומר עד המקום שבאים בה לגזר, וכאלו ידבר עם מי שמכיר המקום, וכמוהו הרבה במקרא:

## פרק ו

### פסוק א
**ויוסף עוד**. לפי שהיו רבים נאספים אליו מעת המלכו, לזה אמר שהוסיף עוד לאסוף אליו את הנבחרים בישראל, להעלות הארון:

### פסוק ב
**מבעלי יהודה להעלות וגו'**. מקרא קצר הוא, ורוצה לומר: שהלכו מבעלי יהודה אשר באו שמה להעלות משם וכו':
**אשר נקרא שם**. אשר נקרא עליו שם, וחזר ומפרש מהו השם, ואמר: שם ה' צבאות יושב הכרובים, הוא הנקרא עליו:

### פסוק ג
**וישאוהו**. על ידי הבקר אשר משכו העגלה:
**את העגלה**. רוצה לומר: נהגו הבקר המושכים את העגלה:

### פסוק ד
**וישאוהו וגו' עם ארון**. רוצה לומר: הבקר נשאו העגלה עם הארון אשר עליו:

**לפני הארון**. להנהיג את הבקר, אבל עוזא הלך מצד הארון, ולזה חזר וכתבו, לומר שאחיו לבד הלך לפני הארון ולא עוזא, ולזה הרגיש הוא אשר שמטו הבקר להארון, ואחיו לא הרגיש:

### פסוק ה

**לפני ה'**. לפני ארון ה':

**בכל עצי ברושים**. בכלי שיר העשויים מעצי ברושים:

### פסוק ו

**וישלח עוזה**. הושיט את ידו:

**כי שמטו הבקר**. נענעוהו ממקומו וחשב עוזה שיפול מן העגלה:

### פסוק ז

**ויחר**. על מיעוט האמנתו בה', לחשוב שיפול ארונו לארץ:

**על השל**. על המעשה שעשה בשגגה, וכאלו שכח שארון ה' הוא:

**עם ארון**. סמוך להארון:

### פסוק ח

**ויחר לדוד**. על עצמו חרה, כדרך המיצר ונבהל, וכן (שמואל א טו יא): ויחר לשמואל:

**על אשר פרץ**. בעבור דאגת הפרץ:

### פסוק ט

**את ה'**. את ארון ה', כי חשב שאי אפשר להיות נזהר בקדושתו:

### פסוק י

**ויטהו**. נטה אותו מדרך עיר דוד, אל בית עובד אדום:

### פסוק יב

**בעבור ארון האלהים**. אשר יושב בביתו כי קודם לזה לא בא לכלל ברכה הזאת:

**עיר דוד**. לעיר דוד, והיא ציון:

### פסוק יג

**ויזבח**. אחר כל ששת הצעדים:

### פסוק יד

**אפוד בד**. מלבוש עשוי כדמות האפוד של כהן גדול, והיתה מיוחדת להאנשים המתבודדים בעבודת ה', וכן בשמואל נאמר (שמואל א ב יח): ושמואל וגו' חגור אפוד בד, ודוד הלבישו בעת העלאת הארון:

### פסוק טז
**ותבז לו בלבה**. בזתה אותו בלבה, כי חשבה שאין זה מדרך המלך, ואף לפני הארון:

### פסוק יז
**במקומו**. במקום שהכין לו, והוא בתוך האהל וגו':

### פסוק יט
**לכל העם**. הבאים עם הארון:
**לאיש**. רצה לומר: לכל אחד, בין איש ובין אשה:

### פסוק כ
**וישב דוד**. לאחר שחלק לכל העם וגו', אחר הברכה שברכם בשם ה', שב לברך גם אנשי ביתו:
**מה נכבד**. מה מאד נעשית היום מכובד בעיני כל, ובדרך לעג אמרה כן, כאלו אמרה מאוד נעשית מבוזה בעיני כל:
**אשר נגלה היום**. על אשר בהכרכר היה נגלה מה מבשר הגוף, ואמהות עבדיו רואות, וכדרך הרקים שאינם חוששים לכסות בשר גופן לבל יראה:

### פסוק כא
**לפני ה'**. רצה לומר: הלא כרכורי היה לפני ה' וגו', וכבוד המלכים כאין נגדו:
**ושחקתי**. ובעבור זה שחקתי לפניו:

### פסוק כב
**ונקלותי עוד מזאת**. ואם הייתי עושה מעשה קלות עוד יותר ממה שעשיתי:
**והייתי**. ואם הייתי שפל בעיני להקל מאוד בכבודי, ואפילו לפני האמהות אשר אמרת:
**עמם אכבדה**. עם מעשים כאלה הייתי עוד מכובד ולא מבוזה, הואיל ועשויים לכבוד הארון:

### פסוק כג
**לא היה לה ילד**. בעון שבזתה את דוד על שהקל בכבודו לפני ארון האלהים:

## פרק ז

### פסוק א
**בביתו**. הראוי לו לפי מעלתו:

### פסוק ב
**בבית ארזים**. כראוי לפי מעלתו:

**בתוך היריעה**. הוא האהל האמור למעלה, ורצה לומר: וכי זהו הבית הראוי לארון אלהים:

### פסוק ג
**כל אשר בלבבך**. כאומר אם חפצך לבנות בית לה', עשה חפצך:

### פסוק ה
**האתה**. וכי אתה תבנה לי בית, בתמיה ורצה לומר: דייך בכל הטובות שעשיתי כבר לך, וכאשר מסיים והולך במקראות שלאחריו:

### פסוק ו
**כי לא ישבתי**. אשר לא ישבתי בבית למיום וגו', רצה לומר: הנה עד הנה לא ישבתי וגו', ואתה תבנה לי, בתמיה:

### פסוק ז
**בכל אשר התהלכתי**. בכל המקומות אשר התהלכתי וגו', וכי דברתי להמיוחד שבהם הוא השופט אשר הוקם לרעות את עמי, וכי דברתי לו למה לא תבנו לי בית במקום הזה ולא אשב עוד באהל, ואם כן מזה דע לך שבנין הבית שמור הוא למי שיבנהו, ולא כל הרוצה לבנות יבוא ויבנה, שאם היה לכל מסור, הייתי מצוה עליו מאז:

### פסוק ח
**ועתה**. רצה לומר: הואיל ודבר גדול הוא, אמור לדוד עבדי, הלא הרבה טובה עשיתי עמך, כי לקחתיך מן הנוה וגו':

### פסוק ט
**שם גדול**. להתפרסם בכל העולם, ככל הגדולים אשר מעולם אנשי השם ורבותינו ז"ל אמרו (פסחים קיז ב): שזהו מה שאומרים מגן דוד:

### פסוק י
**ושמתי מקום**. בימיך שמתי מקום מנוח וקבוע לעמי ישראל ונטעתיו על אדמתו ושכן במקומו:
**ולא ירגז**. לא יחרד עוד לנוע ממנה:
**כאשר בראשונה**. רצה לומר: טרם הקמת השופטים:

### פסוק יא
**ולמן היום**. מוסב למקרא של מעלה, לומר: לא יענו עוד בימיך את ישראל, כאשר ענו בראשונה עד לא הוקמו השופטים ובזמן השופטים:
**והניחותי לך**. כי אניח לך מכל אויביך:

**והגיד לך ה'**. עוד זאת עשה עמך ה', שהגיד לך שיעשה לך בית, רוצה לומר: בית מלכות לך ולזרעך אחריך, וכאשר אמרה אביגיל (שמואל א כה כח): כי עשה וגו' בית נאמן, ואם כן מה מאוד היטב עמך, ודי לך באלה אף אם לא תבנה הבית:

### פסוק יב

**כי ימלאו ימיך**. אלא כאשר ימלאו ימיך וגו':

### פסוק יג

**הוא יבנה**. כי אליו שמורה הגדלת השם בבנין ביתי:

**עד עולם**. לזרעו אחריו:

### פסוק יד

**לאב**. כמו האב המייסר את בנו בשבט, ואל המיתו בל ישא נפשו:

**בהעותו**. כשיחטא לפני, אייסרו בשבט ובנגעים שמייסרים להם בני אדם:

### פסוק טו

**וחסדי**. אבל לא אסיר חסדי ממנו למאוס בו כאשר הסירותי חסדי מעם שאול, אשר בעונו הסירותיו מלפניך, לשתירש אתה את מלכותו:

### פסוק טז

**ונאמן ביתך**. וקיום ביתך וממלכתך תהיה עד עולם, כמו שהוא היום לפניך, כן יהי כסאך נכון עד עולם:

### פסוק יז

**כן דבר נתן**. רוצה לומר: עם שמתחילה הסכים על ידו ואמר לו כל אשר בלבבך לך עשה, לא בוש לחזור ולמחות בו בדבר ה':

### פסוק יח

**לפני ה'**. לפני הארון:

**ומי ביתי**. כי הלא מרות המואביה אני בא:

**עד הלום**. עד המעלה שאני בה עכשיו:

### פסוק יט

**ותקטן**. החסד הזה עוד קטנה היא בעיניך, עד שדברת על בית עבדך למרחוק, רצה לומר: לדורות העתידים, בתת המלכות לזרעי עד עולם:

**וזאת תורת האדם**. מה שדברת עלי, היא תכונת ותואר האדם הגדול במעלה, המיוחד בבני אדם, ולא תכונת אדם שפל ונבזה כמוני:

### פסוק כ
**ומה יוסיף**. מעתה אין לי עוד דבר לשאול ממך, לא עלי ולא על זרעי:
**ואתה**. הואיל ואתה ידעת ורחמת את עבדך לעשות לי כזאת מבלי שאלה ובקשה:

### פסוק כא
**בעבור דברך**. רצה לומר: הנה אינני ראוי לכל הגדולה הזאת, אולם בעבור גזירתך ורצונך עשית לי הגדולה הזאת, ואף להודיע לי את כל אלה, כאלו באה לתשלום גמול על מעשי, והיה מתמיה בעצמו לומר, וכי לא די לי החסד, עד שגם הודעתני מה שיהיה אחרי:

### פסוק כב
**על כן**. רצה לומר: בעבור שלא נשיג לדעת עומק מחשבות חסדך, על כן ידענו כי מאוד גדלת, ואין בינת אדם משגת תכלית מעשיך:
**כי אין כמוך**. בכדי להעריך ממנו עומק מחשבותיך:
**ככל אשר שמענו**. ככל הדברים הנפלאים אשר שמענו:

### פסוק כג
**ומי כעמך**. רצה לומר: הואיל ואין זולתך, אם כן מי ומי מהגוים מאושר ומשובח כעמך ישראל, אשר המה גוי מיוחד בארץ:
**לפדות לו לעם**. לפדות ממצרים להיות לו לעם:
**ולשום לו שם**. לפרסם את שמו בעולם:
**ולעשות לכם**. לישראל ידבר בלשון נוכח:
**ונוראות לארצך**. לעשות נפלאות נוראות לארצך בעת הכיבוש לגרשם מפני עמך וגו', והוא מקרא קצר:
**גוים ואלהיו**. מגוים, והם אנשי מצרים, ומאלהיו, ולא יכלו להחזיק בהם, לא הם ולא אלהיהם:

### פסוק כד
**עד עולם**. כי לא יחליפם ולא ימיר אותם:

### פסוק כה
**הקם עד עולם**. שיהיה עד עולם המלכות מזרעו:

### פסוק כו
**ויגדל שמך**. ובזה יגדל שמך עד עולם, כי יאמרו הכל, שעד עולם הוא אלהי ישראל, ואף בית דוד נכון לפניו למנוחה עד עולם, ואין בו חלילה השתנות לחזור מדבריו:

### פסוק כז
**כי אתה וכו' גליתה**. רצה לומר: הואיל והודעתני שתבנה לי בית מלכות לזה מצאתי את לבי להתפלל עליה, ולולי זאת לא ערב לבי לגשת להתפלל על דבר גדול כזה:

### פסוק כח
**אתה הוא האלהים**. אם כן בידך הכח למלאות דבדיך:
**ודברך יהיו אמת**. גם ידעתי אשר תקיים דבריך:
**ותדבר וגו'**. גם ידעתי שאתה ה' דברת עלי הטובה הזאת, כי דברי נתן הנביא דבר ה' המה:

### פסוק כט
**ועתה**. רצה לומר: והואיל וכן הוא, אין צורך מעתה להתפלל עוד על הדבר, אולם שאלתי היא: הואל נא וברך וגו' להיות לעולם לפניך, רצה לומר: ברכם במתנת לב טהור ללכת בתורתך, בכדי שיהיו ראוים לקבל החסד הגדול הזה:
**כי אתה וגו' דברת**. ולא ישוב ריקם, ואך אשאל שבית עבדיך יבורך מברכותיך לעולם, להיות יראי ה' וחושבי שמו, לבל תסור המלוכה בעונם:

## פרק ח

### פסוק א
**מתג האמה**. ובדברי הימים (א יח א) נאמר: גת ובנותיה, ואולי מתג האמה הוא שם כולל לגת עם בנותיה, ונקראה כן על היותה מטרפולין בארץ פלשתים, ובכל חמשת עריהם הגדולים לא היה מלך, כי אם בגת, וכולם היו סרים למשמעתו ונתונים בידו, כמתג החמור הנתונה באמת ידי איש, להוליכו לכל אשר ירצה:

### פסוק ב
**וימדדם בחבל**. וחוזר ומפרש איך מדדם, ואמר שהשכיבם בארץ וגו':
**נושאי מנחה**. היו מביאים לו מנחה שנה בשנה:

### פסוק ג
**בלכתו להשיב ידו**. כשהלך להשיב מקומו לאחור, להרחיב גבול ארצו:

### פסוק ד
**ויעקר**. משום שנאמר (דברים יז טז): ולא ירבה לו סוסים:

### פסוק ו
**נציבים**. פקידים וממונים לגבות המס ולמשול בהם:

### פסוק י
**כי איש מלחמות**. הדדעזר היה שונא ואיש מלחמה עם תועי:
**ובידו**. ביד יורם בן תועי:

### פסוק יא
**גם אותם**. אשר הביאו לו למנחה, הקדיש וגו' עם הכסף והזהב אשר הקדיש משלל הגוים אשר כבש, האמור במקרא שלאחריו:

### פסוק יג
**ויעש דוד שם**. עשה גבורה גדולה, וקנה שם:
**בשובו**. רוצה לומר: עם כי היה עיף ויגע ממלחמת ארם, עם כל זה הכה בגיא מלח וגו' ובתהלים (ס ב) ובדברי הימים (א יח יב) נאמר: שאותן המוכים היו מבני אדום, ולזה אמר במקרא שלאחריו, ששם באדום נציבים:

### פסוק יד
**בכל אדום**. ולא נשאר עיר אחת מבלי נציב:

### פסוק טו
**משפט**. בין איש לאחיו:
**וצדקה**. משלו, להצריכים לקבל:

### פסוק טז
**על הצבא**. היה שר על קבוצת החיל:
**מזכיר**. היה ממונה על ספר הזכרונות:

### פסוק יז
**כהנים**. רצה לומר: שרי הכהנים, צדוק היה משוח מלחמה, ואחימלך סגן. ולא חשב את אביתר לכהן גדול, כי לא הועמד עתה כי אם מאז מלך על יהודה, אבל יואב עם שהיה שר הצבא מאז, מכל מקום הועמד עתה להיות שר על כל הצבא, אף משל ישראל או על שחזר דוד והעמיד את צדוק לכהן גדול, לזה לא חשב את אביתר, כי לא היה דבר המתקיים:

### פסוק יח
**והכרתי והפלתי**. תרגם יונתן: קשתיא וקלעיא, ורוצה לומר: ובניהו וגו' והכרתי והפלתי, היו מתמידים לשבת יחד, כי היה ממונה עליהם להורותם לירות בקשת ולקלעות באבנים:

**כהנים היו**. רוצה לומר: היו ראשים ושרים, ובדברי הימים (שם פסוק יז) נאמר: ובני דוד הראשונים ליד המלך או יאמר ובניהו וגו' והכרתי והפלתי ובני דוד, כולם היו שרי המלך, וסרים למשמעתו לכל אשר יצום, ולא היה להם הנהגות מיוחדות, כמו לאלו הנזכרים לפניהם:

## פרק ט

### פסוק א
**הכי יש עוד**. האם יש עוד:

### פסוק ב
**עבד**. עבד כנעני היה:

**עבדך**. רצה לומר: אני עבדך הוא ציבא:

### פסוק ג
**האפס עוד**. וכי אין עוד איש לבית שאול, בתמיה, הלא בודאי יש עוד, ואעשה עמו חסד גדול ומרובה, כי כשרוצה להגדיל דבר מה, סומכו למלת אלהים, וכן (שמואל א טו):
ותהי לחרדת אלהים:

**עוד בן**. עוד נשאר בן:

**נכה רגלים**. שבור ברגלו ופסח:

### פסוק ו
**הנה עבדך**. כי חשב אשר קרא המלך לנקום בו בעבור שאול, ולזה אמר הנה עבדך מוכן לקבל כל העונש אשר תגזור:

### פסוק ז
**אל תירא**. רצה לומר: לא קראתיך לגמול עמך רעה, כי אם לגמול עמך חסד בעבור אביך:

**והשיבותי לך**. אולי לקחם דוד אחרי מות איש בושת, בעבור אשתו מיכל היורשת אותו, בחשבו שלא נשאר מי היותר קרוב לנחלה:

### פסוק ח
**מה עבדך**. מה נחשב עבדך למאומה:

### פסוק י
**ועבדת לו**. לצרכו, תעבוד את האדמה בחרישה וקצירה:

**והבאת**. את התבואה תביא אל הבית:

**לבן אדניך**. הוא מיכה האמור למטה, שהוא בן מפיבושת אדונו:

**בן אדוניך**. בן יהונתן אדוניו:

### פסוק יא
**ומפיבושת**. אף זה מדברי ציבא, שאמר אנכי אעשה כדבריך, עם היות שעד עתה היה מפיבושת אוכל על שלחני כאחד מבני המלך, ולא הצטרך לכל דבר:

### פסוק יב
**וכל מושב**. כל היושבים והשוכנים בבית ציבא, היו עבדים וגו':

## פרק י

### פסוק ב
**כאשר עשה וגו'**. אמרו רבותינו ז"ל (במדבר רבה יד א): שהחסד היה שהחיה את אחיו אשר ברח אליו מאת מלך מואב, כשהמית את אביו וביתו אחר שהוליכם אליו מן מערת עדולם, כמו שכתוב בשמואל א (כב א):

### פסוק ג
**המכבד דוד וגו' בעיניך**. וכי סבור אתה שדוד מכבד את אביך בעיניך על כי שלח לך מנחמים:
**הלוא**. הנה לא שלח כי אם לרגל את הארץ:

### פסוק ד
**בחצי**. במחצית ארכם, והוא עד שתותיהם:

### פסוק ה
**וישלח לקראתם**. לאמר להם לשבת ביריחו האמור בסוף המקרא, והפסיק לומר הסיבה למה לא באו למלך, ואמר כי היו נכלמים, ולכן שלח לקראתם:
**ושבתם**. לביתכם:

### פסוק ח
**פתח השער**. מול פתח שער עירם:

### פסוק ט
**פני המלחמה**. פני אנשי המלחמה:

### פסוק יב
**חזק ונתחזק**. חזק אתה והעם אשר עמך, וגם אנו נתחזק:
**בעד עמנו**. שלא ילכו בשבי:
**ובעד ערי וגו'**. שלא יכבשום האויב:

**וה' יעשה הטוב וגו'**. רצה לומר: ואם בכל ההתחזקות לא נועיל, יעשה ה' הטוב בעיניו, ונקבל באהבה:

### פסוק טו
**ויאספו יחד**. בחשבם שברבת עם ינצחו הם:

### פסוק יט
**עבדי הדדעזר**. רוצה לומר: הסרים למשמעתו:

## פרק יא

### פסוק א
**לתשובת השנה**. רוצה לומר: בעת תשובת השמש אל הנקודה ההיא בעצמה שהיתה בה בעת צאת המלכים בשנה העברה, להלחם בישראל ולעזור לבני עמון כמו שכתוב למעלה:

### פסוק ב
**מעל הגג**. רוצה לומר: מעל הגג שהלך הוא בו, ראה אשה רוחצת למטה:

### פסוק ג
**וידרש**. שאל ודרש על האשה, מי היא:

### פסוק ד
**מתקדשת**. היתה טהורה מטומאת נדה, כי טבלה עצמה:

### פסוק ו
**שלח אלי וגו'**. כי עמו היה במלחמה:

### פסוק ז
**ולשלום המלחמה**. לשלום אנשי המלחמה:

### פסוק ח
**ורחץ רגליך**. הוא כנוי לתשמיש המטה, וכונתו היתה להעלים הדבר, ויחשבו כי ממנו הרתה (ואף שכל היוצא למלחמת בית דוד היה כותב גט כריתות לאשתו, מכל מקום היה הדבר מכוער, כי הדרך היה לנושאה שוב בבוא מן המלחמה, והיתה שומרת עליו):
**משאת המלך**. למען ייטב לבו ויבוא על אשתו:

### פסוק ט
**פתח**. מול הפתח, עם כל עבדי המלך:

### פסוק י
**הלא מדרך אתה בא**. ואם כן אתה עיף ויגע:

### פסוק יא
**יושבים בסכות**. במקום המלחמה:
**ועבדי אדוני**. רצה לומר: שאר עבדי המלך:
**חייך**. הריני נשבע בחיי גופך וחיי נפשך:

### פסוק יב
**גם היום**. כי חשב כאשר יאכל לפניו, אז ייטיב לבו ביין, וישכב עם אשתו:
**וממחרת**. עד אשר שלחו:

### פסוק יג
**במשכבו**. במקום ששכב בה אתמול, וזהו עם עבדי אדוניו:

### פסוק טו
**אל מול**. לפני המקום שלוחמים בו בחזקה ובגבורה:
**ושבתם מאחריו**. לבל יעזרוהו, ויהיה נכה מבני עמון וימות, וכוונתו היתה לישאנה אחרי זה, למען יחשבו שהרתה אחר הנשואין:

### פסוק טז
**בשמור**. בעת שמרו את העיר מסביב, לבלי תת יוצא ובא:
**אנשי חיל**. מבני עמון:

### פסוק כ
**אל העיר**. להתקרב מאד על העיר:
**מעל החומה**. ובקלות ימיתו את הנגשים אל העיר:

### פסוק כא
**הלוא אשה וגו'**. ואם כן נקל מאוד להרוג את כל הקרב אל החומה:
**ואמרת**. לשכך חמתו תאמר גם עבדך וגו', ורצה לומר: עם שהיה איש מלחמה מנעוריו וידע בכל זה ועם כל זה לא שת לבו לזאת, אם כן מהנראה כי מן השמים נהיה הדבר וכוונתו היתה להודיע שעשה מה שצוה לו בדבר אוריה, ולהסתיר הדבר בפני השליח לא צוהו לאמרו מיד:

### פסוק כג
**כי גברו**. כאשר גברו עלינו וגו', וסוף הדבר היה אשר נהיה אנחנו מתגברים עליהם לרדפם עד פתח השער:

### פסוק כד
**וירו המורים**. בעת קרבנו אל החומה:
**וגם עבדך וגו'**. כי השליח חשב, למה אמתין עד אשר יעלה חמת המלך ולומר לו אחרי זה ממיתת אוריה, הלא טוב לומר לו מיד, ולא יעלה חמתו (ואף יואב השכיל את זאת אשר השליח יגיד לו מיד, ולזה לא חשש פן לא תעלה חמת המלך ולא יודע לו ממיתת אוריה):

### פסוק כה
**אל ירע בעיניך**. להכניס מורך בלב בעבור זה:
**כי כזה וכזה**. כי דרך המלחמה היא שאוכלת החרב, וכהנה וכהנה, וכאומר הלא מעטים מתו, ודרך המלחמה היא שאף מן המנצחים נופלים הרבה:
**החזק מלחמתך**. אחוז במלחמתך ואל ירך לבבך, וידעתי כי תוכל לה והרסה:
**וחזקהו**. להשליח אמר, שהוא מעצמו יחזק את לב יואב:

## פרק יב

### פסוק א
**שני אנשים**. על כי רצה שדוד בעצמו יפסוק הדין על עצמו, לזה אמר לו כאלו קובל לפניו על העול הנעשה בעיר, ושהוא יעשה משפט, וכשיפסוק הדין, אז יאמר לו אתה האיש ואף כי הרבה בדברים שאין ענין להם עם דבר דוד, אולם כוונתו היתה להעלים ביותר, לבל ירגיש דוד וישמור פיו מלפסוק הדין:

### פסוק ג
**ויחיה**. היה מפרנסה במזון, והיתה חביבה עליו עד שגדלה עמו בחדרו, והוא מדרך מליצה והפלגה:

### פסוק ה
**ויחר אפו**. כי חשב שאמת הדבר נעשתה התועבה הזאת:

### פסוק ו
**ארבעתים**. כמו שכתוב (שמות כא לז): וארבע צאן תחת השה:
**עקב וגו'**. לזה ישלם כדין התורה:
**ועל אשר לא חמל**. רצה לומר: ולזה הוא בן מות, על אשר לא חמל על רוב עניו, ולכן חייב מיתה בחק משפט המלך:

### פסוק ז
**אתה האיש**. אשר עשה כזאת:

### פסוק ח
**נשי אדוניך**. מיכל בת שאול ובמדרש יש (ירושלמי יבמות ב ד, סנהדרין ב ג) שגם נשא רצפה בת איה, פילגש שאול:
**ואם מעט**. ואם עדיין הממשלה והגדולה ההיא מעט בעיניך, שאל ממני ואוסיף לך כהנה וכהנה, רצה לומר: פעמים כמו שיש לך:

### פסוק ט
**מדוע בזית**. רצה לומר: הלא גמלתיך הטובה, ומדוע בזית את דבר ה':
**הכית**. רצה לומר: צוית לסבב לו המיתה:
**בחרב בני עמון**. וכפולה חטאתך מאלו הרגתו בחרבך:

### פסוק י
**לא תסור חרב וגו'**. ורבים מזרעך ימותו בחרב:
**בזתני**. להתחלל שם שמים על ידך:

### פסוק יא
**מביתך**. אחד מאנשי ביתך יעשה לך הרעה:
**לעיניך**. על כי ידע מזה ולא היה לאל ידו למחות בדבר, הרי היא כאלו נעשתה לעיניו:
**לרעיך**. כי אבשלום היה אז מלך כמוהו, ולרעהו יחשב:
**לעיני השמש**. רצה לומר: בגלוי ובפרסום רב:

### פסוק יב
**בסתר**. וחשבת שלא תגלה רעתך:
**ואני אעשה וגו'**. אשלם הגמול בפרסום רב, ובזה ידעו הכל מעשיך, כי מהגמול ישכילו לדעת העון:

### פסוק יג
**חטאתי לה'**. כאומר הנה על הריגת אוריה, עונשי אמורה שלא תסור חרב מביתי, אבל עון בת שבע, הלא לה' חטאתי בזה, והוא רחום יכפר עון:
**גם ה'**. רצה לומר: לא תחשוב שגמול העונש האמור, שזה הוא לעון הריגת אוריה, לא כן הוא, כי גמול הראוי הוא להיות נפש תחת נפש, אבל רק על מקצת העון שלם ישלם, וגם העביר מחטאתך וכפר מקצתה להיות לך נפשך לשלל ולא תמות:

### פסוק יד
**אפס וגו'**. רצה לומר: אבל בדבר הזה דבת שבע, חללת את השם, וגרמת שאויבי ה' הרשעים ינאצו נאצות גדולות בלמדם ממך, ולזה תקבל עליו גמול משלם, וכן הבן הילוד ימות, כי ראוי הוא לגמול המעשה:

### פסוק טז
**ובא ולן**. בא מבית האלהים מאשר התפלל בה, ולן כל הלילה מושכב בארץ:

### פסוק יח
**ביום השביעי**. לימי החולי, או לימי לידתו:

**כי מת**. אשר מת:

**ולא שמע**. בעבור גודל התוגה:

**ועשה רעה**. רוצה לומר: יחבל בעצמו:

### פסוק כ
**ויחלף שמלותיו**. כי שכב ארצה, והיו מעופרים בעפר הארץ:

**וישתחו**. לברך על הרעה כמשפט התורה:

**וישאל**. שאל בעבור האוכל, וישימו וגו':

### פסוק כא
**בעבור הילד חי**. רוצה לומר: בעבור הילד כשהיה עדיין חי, צמת וגו':

### פסוק כב
**מי יודע**. אם כבר נגזרה עליו המיתה, ואולי עדיין לא, וחנני ה' וחי הילד:

### פסוק כג
**אליו**. רצה לומר: אל הקבר, בעת אמות:

### פסוק כד
**וינחם**. על מיתת הילד:

**שלמה וה' אהבו**. רוצה לומר: קראה אותו בשתי השמות, שם שלמה, להורות כי שלום יהיה בימיו, וה' אהבו, כמשמעו:

### פסוק כה
**וישלח**. אבל ה' שלח ביד נתן, ויקרא את שמו ידידיה בעבור ה', ורוצה לומר: מה שקראה היא שמו בעבור אהבת ה' 'וה' אהבו', קרא הוא שמו בעבור אהבת ה', "ידידיה':

### פסוק כו
**עיר המלוכה**. מקום היכל מלך הסמוך לרבה, ואליה תחשב:

### פסוק כז
**עיר המים**. היא עיר המלוכה, והיתה מספקת מים לבני רבה:

### פסוק כח
**על העיר**. היא רבה:
**פן אלכוד אני**. כי היה קרוב הדבר, הואיל ולכד את המים, ורצה לומר: כשאלכוד אני, פן יקרא שמי עליה, ודוגמתו (דברים ח יב): פן תאכל ושבעת וגו' ורם לבבך וגו', ומשפטו: כשתאכל ושבעת, פן יהיה רם לבבך:
**ונקרא שמי עליה**. לאמר יואב כבשה, וטוב בעיני ששמך יקרא עליה, להיות לכבוד ולתפארת:

### פסוק ל
**ואבן יקרה**. ובה אבן יקרה:
**ותהי על ראש דוד**. למעלה מראשו היתה תלויה כשהוא יושב על הכסא, כי איך סבל על ראשו משא של ככר:

### פסוק לא
**וישם במגרה**. שם משפטם לייסרם במגרה וגו':
**והעביר**. מהם העביר במלבן, רוצה לומר: בכבשן ששורפים בו הלבנים:

## פרק יג

### פסוק א
**אחות**. מן האב ומן האם, כי מעכה בת מלך גשור היתה יפת תואר ולקחה דוד במלחמה, ובא עליה קודם שנתגיירה ונתעברה וילדה את תמר, ואת אבשלום ילדה אחר שנתגיירה (סנהדרין כא א):

### פסוק ב
**ויצר לאמנון**. היה מיצר ודואג עד שהיה נראה כחולה מרוב חשקו בה:
**אחותו**. מן האב:
**כי בתולה היא**. ומדרך הבתולות לשבת בית ולזה היה מהנמנע העיני אמנון לעשות לה מאומה ולמלאות תאותו ולכן נעצב הרבה:

### פסוק ג
**איש חכם מאד**. חכם להרע:

### פסוק ד
**בבקר**, **בבקר**. בכל בוקר נראה פניך דל וכחוש, כאלו בלילה לא שכב לבך:
**אחות אבשלום**. כאומר הלא היא לבד אחות אבשלום, ומן האם, אבל לא תחשב לאחות מן האב, לא לי ולא לו, על כי נתעברה אמה ממנה בגיותה, ולא תחשב לאבי לבת, ומותרת היא לי, ואני אוהב אותה ובה אני חושב בלילה ונגזלה שנתי:

### פסוק ה
**והתחל**. עשה עצמך כחולה:
**ותברני לחם**. היא תאכיל אותי, כי תעשה את המאכל לעיני, וכשאראה בתיקונו אהיה תאב להמאכל ואכלתי מידה, וכאומר וכאשר תבוא לביתך עשה כאשר תמצא ידך:

### פסוק ו
**ותלבב לעיני**. תעשה לפני שתי לביבות:

### פסוק ח
**ותבשל**. עוד פעם על המחבת בשמן:

### פסוק ט
**ותצק**. יצקה על הקערה הלביבות עם השמן:

### פסוק י
**החדר**. לחדר משכבו:
**ותבא**. את הלביבות:

### פסוק יא
**ותגש**. הגישה אליו את הלביבות לאכול:

### פסוק יב
**אל אחי**. אל תעשה כזאת, אתה אחי:
**אל תענני**. אל תאנס אותי:
**כי לא יעשה וגו'**. לאנס את הבתולות, ולזה לא תעשה גם אתה את הנבלה הזאת:

### פסוק יג
**ואני וגו'**. עם שיהיה באונס, מכל מקום לחרפה תחשב לי, ואנה אוליכה להסתירה מבני אדם:
**ואתה**. ואף אתה תהיה נחשב כאחד הנבלים:
**ועתה**. הואיל ותחפוץ בי, דבר נא וגו', כי לא ימנעני מלהיות לך לאשה:

### פסוק יד
**ויחזק**. נתגבר עליה ואנסה:

### פסוק טו
**וישנאה**. אולי גדפתו בדברים, ומה' היתה זאת לגלות חרפתו בקהל רב:
**כי גדולה וכו'**. השנאה היתה בערכה יותר גדולה מערך האהבה הקדומה:
**קומי לכי**. ולא רצה שתשב עוד זמן מה בביתו:

### פסוק טז
**אל אודות הרעה וגו'**. רוצה לומר: אל תעשה עסק הרעה הגדולה הזאת, אשר היא יותר גדולה מהאחרת:
**אשר עשית**. רוצה לומר: ומה היא הרעה הגדולה, ואמרה אשר אתה עושה עמי לגרשני מביתך, כי מעתה חפצה להנשא לו, לכסות קלונה:

### פסוק יח
**כי כן תלבשנה**. כן היה מנהג מלבושיהן:
**מעילים**. היא כתונת פסים, וענינם אחד:

### פסוק יט
**על ראשה**. רוצה לומר: וזרקה ממעל לראשה דרך צער, ולהודיע לרבים שאנוסה היתה:
**ותשם ידה וגו'**. כן הוא דרך המצטער:

### פסוק כ
**היה עמך**. רצה לומר: אנס אותך, ובלשון נקיה דבר:
**ועתה**. הואיל וכבר נעשה, החרישי ואל תבזי אותו, כי הלא אחיך הוא, וראוי לך לחוס על כבודו:
**אל תשיתי וגו'**. רוצה לומר: אל תצטערי בעבור זה:

### פסוק כב
**למרע**. בין דבר רע, בין דבר טוב:
**כי שנא וגו'**. ושמר האיבה בלבו להנקם בו לעת מצוא, ובכדי שלא ירגיש בדבר, לא דבר עמו מאומה:

### פסוק כג
**ויהיו גוזזים**. והיה מדרכם לעשות משתה ושמחה וכן בנבל נאמר (שמואל א כה ח): על יום טוב באנו:

### פסוק כד
**עם עבדך**. על עצמו אמר:

### פסוק כה
**ולא נכבד עליך**. כי כאשר נלך כלנו, יהיה לך לעול כבד וטרחה מרובה:
**ויברכהו**. על נדבת לבו:

### פסוק כו
**ולא ילך**. בשאלה אמר לו, ואם לא, ילך אמנון (עם שקרא לכל בני המלך, לא היה אמנון נכלל עמהם, לפי שהיה הבכור, ועומד הוא במקום אביו המלך):
**למה ילך**. כי יכבד עליך:

### פסוק כח
**כטוב וגו'**. ואז לא יהיה נשמר:
**הלא כי אנכי צויתי**. ומידי יבוקש:
**חזקו**. אם אולי יעמוד על נפשו:

### פסוק ל
**בדרך**. עד לא באו העירה:
**והשמועה**. קול שמועת שקר:

### פסוק לב
**אל יאמר**. אל יחשוב:
**היתה שומה**. הצואה ההיא הושמה על עבדיו מפי אבשלום, מיום ענות אמנון את תמר:

### פסוק לג
**דבר לאמר**. השמועה האומרת כל בני וגו':

### פסוק לד
**מדרך אחריו**. כי הצופה היה רואה אל מול הדרך שהלכו בה, והמה נסו בדרך עקלתון, ובאו לעיר מדרך אחורי הצופה:

### פסוק לה
**הנה בני המלך**. העם הבא בני המלך המה, והיה אם כן כדבר עבדך, שאמנון לבדו מת:

### פסוק לז
**אל תלמי**. כי הוא היה אבי אמו:
**ויתאבל**. המלך התאבל על אמנון בנו, כל ימי חייו:

### פסוק לח
**ואבשלום ברח וגו'**. מתחלה אמר שברח ממקומו ואחר זה אמר שהלך אל תלמי ועתה בא לומר ששהה שם שלש שנים:

### פסוק לט
**ותכל דוד**. כלתה נפש דוד לצאת בעבור אבשלום, והוא ענין תאוה וחשק אל הדבר, כמו (תהלים קיט פא): כלתה לתשועתך נפשי:
**כי נחם**. אף שהתאבל עליו כל הימים, מכל מקום קבל עליו תנחומין מה, כי מת הוא, ונגזר לקבל תנחומין על המתים (סוף מסכת סופרים: בראשית רבה פד כא):

## פרק יד

### פסוק א
**וידע יואב**. הכיר בהמלך אשר לבו טוב על אבשלום:

### פסוק ב
**וישלח יואב**. בעבור כי ראה שלב המלך טוב על אבשלום, לזה חשב מחשבות לעורר לבו להשיבו אליו:
**תקועה**. אמרו רבותינו ז"ל (מנחות פה ב): לפי שהיו רגילים שם בשמן זית, לזה החכמה מצויה ביניהם:
**התאבלי נא**. עשי עצמך כאבלה:
**והיית כאשה וגו'**. רצה לומר: הוי מרבה בקינות ויללות, ועשי עצמך כאשה אשר זה ימים רבים מתאבלת, שלמדה לשונה לומר קינות. וכונתו היתה למען יכמרו רחמי המלך עליה, לצדקה במשפטה:

### פסוק ג
**כדבר הזה**. אמרי אליו דבר דומה כדבר הזה, רצה לומר: למקרה אבשלום עם אמנון, ולשיחשוב המלך שאמת הדבר:
**את הדברים**. את המשל האמור למטה שם בפיה, רוצה לומר: הוא אמר לה מלבו כל דברי המשל, והיה בטוח עוד בחכמתה, שאף היא תשיב אמריה בהשכל על כל דברי המלך, וכאשר השיבה באמת:

### פסוק ד
**ותאמר האשה**. בבואה לפני המלך, אמרה בתחילה מה שראוי לומר להבאים לפני המלך, כמו יחי המלך וכדומה, ואחרי זה נפלה על אפיה:

### פסוק ה
**אבל אשה אלמנה**. כדרך דברי אלמנה זוכרת בעל נעוריה, דואגת על מיתתו, וכאלו תאמר באמת רואה אנכי ומרגשת בדבר שאשה אלמנה אני, כי אלמלא היה בעלי חי, לא קרה לי כזאת:
**וימת אישי**. גם זה מדרך אלמנה, תקונן ותכפיל דברי יללותה:

### פסוק ו
**ואין מציל**. לא היה ביניהם איש נכרי להציל המוכה מיד מכהו:

### פסוק ז
**בנפש**. בעבור שהרג נפש אחיו, ועם שלא היה בעדים והתראה:
**גם את היורש**. רוצה לומר: כמו שהשמיד הוא את אחיו מורישו, כן נשמיד גם אותו, שהוא היורש את אחיו:
**וכבו את גחלתי**. ובזה יכבו מעט האורה הנשארה לי, כי אישי מת, ואחיו איננו, והוא לבדו נשאר, ואם גם אותו ימיתו, לא ישאר מאומה:
**לבלתי שים**. רוצה לומר: כוונת המשפחה היא, לבל יושם לאישי שארית, לשהם ירשו נחלת אישי:

### פסוק ח
**אצוה עליך**. אצוה את מי מאנשי, לדרוש ולחקור בדבר, אם האמת אתך:

### פסוק ט
**עלי אדוני המלך העון וגו'**. כאלו תאמר, יאמין לי שהאמת אתי, ומיד תזכהו, ואם יודע לאחר זה שלא כן הוא, אזי יהיה העון עלי על שהטעיתי את המלך, אבל המלך וכסאו יהיה נקי מעון זה, רוצה לומר: לא יעונש, לא בגופו ולא בדבר המלוכה, היות כי מהראוי להאמין לי בזה, כי שניהם ילדי הם:

### פסוק י
**המדבר אליך**. על כי ראה המלך אשר כנים אמריה, חזר ואמר לה: מי המדבר אליך מאז, אשר תמסור לו בנך להמיתו, אותו תביאו אלי, ואזהירו שלא יוסיף לגעת בך ולכופך למסור את בנך:

### פסוק יא
**יזכר נא המלך וגו'**. כאלו חששה פן כאשר יבוא גואל הדם לפני המלך, ולפי רוב גדלו ישא לו המלך פנים ולא ירחם עוד על בנה, ולזה אמרה: יזכר נא את ה', ולדבק במעשיו, מה הוא רחום וכו', מבלי להגדיל לישא פני גואל הדם הבא לשחת, ולא ישמידו את בני:

**חי ה'**. הריני נשבע שלא יעשה לו מאומה רע:

## פסוק יב

**תדבר נא**. שאלה רשות לדבר דבריה עם שאינם נוגעים אליה:

## פסוק יג

**ולמה חשבתה**. רוצה לומר: איך עלתה על דעתך להאמין דברי, לחשוב על בני המשפחה עם ה', להתאכזר על בני להרגו מבלי עדים והתראה והיה לך להשכיל אמיתת הענין, שלמשל נאמר, ובנועם אמריה הפליגה ברוב מעשה הריגת הרוצח מבלי עדים והתראה:

**ומדבר המלך**. רוצה לומר: עוד אתמה, מה שדבר המלך הדבר הזה שלא יפול משערת וגו', אשר הוא כאשם וכשגגה היוצאת, על בלתי משיב המלך את אבשלום אשר נדח בארץ נכריה, כי הלא הוא דומה בדומה, כי גם לאבשלום לא התרו, ועוד דברים כאלה שאין לו משפט מות (ועל כי חששה פן יחזור המלך מדבריו ולומר כי באמת שגגה היא, לזה הקדימה אמריה ותאמר: למה חשבת כזאת וגו', לומר שהדין דין אמת, ועם אבשלום נעשה השגגה, ולחלוק כבוד למלכות, תלתה השגגה בהאמירה, ולא בהמעשה):

## פסוק יד

**כי מות נמות**. חזרה להביא טענות לטובת אבשלום, ואמרה: הלא כולנו מות נמות, ואם כן ההומת קודם זמנו, אין לו תרעומות רב כל כך, אחרי שסופו למות, ואם כן אין להמית הרוצח בעבור זה, הואיל ולא חייבה התורה, כי בלא התראה נהיתה:

**וכמים וגו'**. רוצה לומר: ועוד, בשלמא הגוזל ממון חבירו, אז כשישיב הגזילה באה היא ליד בעליו, אבל השופך דם אדם, מה שעשה עשוי, ולא תוחזר אליו הנפש עם שפיכת דם הרוצח, וישאר אם כן מת כשהיה, והרי הוא כמים הנגרים ארצה, שאי אפשר לאספם להחזירם למקומם, כי נבלעו בעפר הארץ:

**ולא ישא אלהים נפש**. רוצה לומר: ועוד, הלא אין אלהים נושא פנים לשום נפש, ושלם ישלם לאיש כמפעלו, ולטובת האדם חושב מחשבות לשלם גמול בזה העולם, לבל יהיה האדם הנדח במעשיו, מוטרד ונדח ממנו יתברך, כי בהצרף סיגיו יזכה לחזות בנועם ה', ואם כן בהשגחה היתה מיתת אמנון, לכפר העון אשר חטא, ואבשלום היה שליח ההשגחה, ואין להאשימו כל כך, בהיות כי לא התרו בו, והתורה פטרתו:

## פסוק טו

**ועתה**. רוצה לומר: הואיל וכל דברי למשל נאמרו להמליץ טוב על אבשלום, פן תאמר למה את ממשלת משלים, היה לך לדבר דבריך כאשר המה, לזה אמרה: ועתה מה

שבאתי לדבר הדבר הזה להיות למשל, כל זה היה לפי שכל העם הפחידוני, לומר: שהמלך יגער בך כאשר תחלי לדבר, כי הליועץ למלך נתנוך:
**ותאמר**. לזה אמרתי אדבר דברי בדומה לו, ואולי על ידי זה ימלא שאלתי:

## פסוק טז

**כי ישמע**. כאשר ישמע המלך להציל אותו מיד האיש הגואל הדם הרוצה להשמיד אותי להיות שכולה מבני:
**יחד**. כי במיתתו יושמד הוא ואני אהיה שכולה ממנו:
**מנחלת אלהים**. מהנחלה הניתן לנו מן השמים, , לשירשו הם:

## פסוק יז

**ותאמר**. אז אמרה שפחתך, יהיה דבר המלך למנוחה לבנו, כמו שהציל את בני לפי מחשבתו שבאמת נעשתה הדבר, כמו כן ינוח לבנו, על כי היותה בדומה לו:
**כי כמלאך**. רוצה לומר: הן ידעתי שבל יתחלף מעשיך למאמריך, ולא יחזירך הכעס והשנאה מדבריך הטובים והישרים אשר דברת עד כה, כי כמלאך האלהים שאין בו התחלפות מצד עצמו, כן אדוני, כי נפשו משכלת להבין מהו הטוב ומהו הרע, וישכיל אם כן אשר ההתחלפות רעה היא, ויחדל ממנה:
**וה'**. כהתימה לדבר דבריה, רצתה להפטר ממנו, ואמרה לו: וה' אלהיך יהיה עמך, כדרך הנפטרים:

## פסוק יח

**אל נא תכחדי**. אל תעלימי ממני אמיתת הדבר אשר אשאל אותך:

## פסוק יט

**היד יואב**. האם כח חכמת יואב עם כל דבריך:
**אם אש להמין**. אם יש לנטות לימין או לשמאל מכל דברי אדוני אשר ידבר בכל עת, כי מזה נראה גודל החכמה אשר בו:
**הוא צוני**. ללכת אל אדוני:
**והוא שם וגו'**. כל דברי המשל, שם הוא בפי:

## פסוק כ

**לבעבור סבב**. רוצה לומר: ומה ששלח אותי ולא הלך בעצמו, כי לבעבור סבב וגו' עשה הדבר הזה לשלחני במקומו, כי אני הלא יכולה הייתי לדבר בדומה לו, לסבב ממנו דבר הנרצה, והוא פני הדבר ותחלת המחשבה, אבל יואב עצמו, לא היה לו מקום לסבב הדבר הנרצה בזה האופן, ולא רצה גם הוא לדבר הדבר באר היטב:

**לדעת וגו'**. כי השכלת לדעת ממי יצאו הדברים, והנה בעבור רוב החכמה שבך, אין לנטות מדבריך ימין ושמאל:

### פסוק כא

**עשית וגו'**. לשלח את התקועית, לזה לך והשיבו, כי המתחיל בדבר עליו לגמרו:

### פסוק כה

**להלל מאד**. הראוי להלל מאוד:

### פסוק כו

**והיה**. עת גלוחו היה מסוף שנה לסוף שנה:

**מאתים**. והיו במשקל מאתים שקלים:

### פסוק ל

**ראו**. הסתכלו לדעת חלקת יואב אשר היא אל ידי, סמוכה למקום חלקתי:

### פסוק לב

**בא הנה וגו'**. ועל שלא באת, צויתי להצית החלקה, בכדי שתבוא הנה:

**למה באתי**. מה תועלת בביאתי אם אינני רואה פני המלך:

**טוב לי וגו'**. כי שם הייתי רואה פני המלך אבי אמי:

**ואם יש בי עון**. רוצה לומר: בראותי פניו, אשיב אמרים על מה הרגתי את אמנון, ואם אף על פי כן ימצא בי עון כי לא יקבל אמרי, אזי מקבל אני עלי המיתה, והנני אמות:

## פרק טו

### פסוק א

**מאחרי כן**. אחר שמחל לו אביו על עונו:

**רצים**. ברגלים:

### פסוק ב

**והשכים**. כן היה דרכו בכל בוקר:

**על יד**. על מקום שהיה בדרך השער:

**לבוא**. והלך לבוא אל המלך:

**אי מזה**. הוא מדרך חיבה, לשאול את האדם מקומו ועניינו:

**מאחד שבטי**. כל אחד היה משיב כפי השבט שהיה ממנו, אבל לא העיר, כי לא היו כל ערי ישראל נכרים לאבשלום, ואם ששאל גם על העיר, זה היה להראות חיבה יתירה:

### פסוק ג
**ראה וגו'**. כאשר ספר לו דבר המשפט, אמר לו: ראה בראיית הלב שטובים דבריך, והדין עמך, אבל לא הועמד מהמלך איש חכם לשמוע לך, רוצה לומר: להבין הדבר:

### פסוק ד
**והצדקתיו**. רצה לומר: הייתי מצדיק את הדין לדונו בצדק, כי מאד הייתי נותן לב להבין דבר המשפט:

### פסוק ה
**בקרב**. כאשר קרב מי להשתחות לו, אחז בו ונשקו:

### פסוק ו
**ויגנב**. רוצה לומר: בחלקלקות אמריו המשיך אליו לב ישראל:

### פסוק ז
**ארבעים שנה**. אמרו רבותינו ז"ל (תמורה יד ב) שהוא מזמן אשר שאלו להם מלך, ותלה בה, כי תחת השאלה באה מרד במלכות, ונהרגו מהם ובהם:
**בחברון**. להקריב על הבמה העומדת בחברון:

### פסוק ח
**ועבדתי**. עם הבאת קרבנות:

### פסוק י
**וישלח**. טרם הלכו לחברון, שלח מרגלים לחקור דעת העם, ואמר להם כאשר תשמעו קול השופר שיתקעו בהמלכתי, תאמרו שמלך אבשלום, ותשמעו מה בפיהם:

### פסוק יא
**קרואים**. היו קרואים מאבשלום על הזבח, והלכו בתום לבבם, ולא ידעו מכל זה:

### פסוק יב
**את אחיתופל**. רוצה לומר: להביא את אחיתופל מעירו:
**בזבחו**. בעת זבחו וגו':
**הולך ורב**. בכל עת היו נוספים ומתרבים:

### פסוק יד
**כי לא תהיה וגו'**. כי רב העם אשר אתו, ואי אפשר להנצל מפניו במעוז העיר:
**והשגנו**. עודנו בתוך העיר, ובעבורינו ידיח הרעה על כל בני העיר, ואת כולם יכה:

### פסוק טו
**הנה עבדיך**. הנה אנחנו עבדיך, ואליך נשמע:

### פסוק יז
**בית המרחק**. בהבית שהיה יותר רחוק מהבתים העומדים מחוץ להחומה:

### פסוק יח
**על ידו**. סמוך למקום מעמדו:
**אשר באו ברגלו**. אשר באו עמו מגת, שישבו עמו שמה עוד היה נרדף משאול:

### פסוק יט
**עם המלך**. על אבשלום יאמר, שמלך עתה:
**כי נכרי אתה**. הלא אתה מארץ נכריה, ואינך מעבדי לשתתירא מפני אבשלום:
**וגם גולה**. ואפילו תרצה להיות גולה מעל פני אבשלום מבלי לשבת אתו, אזי חזור למקומך לגת, ותהיה גולה שמה לשבת בה כמאז:

### פסוק כ
**תמול בואך**. זה מקרוב באת אלי מגת, ומיד אניע אותך ללכת נד ונד:
**ואני הולך**. רצה לומר: וכי הולך אני למקום ידוע שתלך גם אתה עמדי, הלא אני הולך על אשר וגו', רצה לומר: אינני הולך אל המקום אשר אחשוב ללכת שמה, כי אין מחשבותי ללכת למקום ידוע, כי אם כאשר יזדמן:
**חסד ואמת**. רצה לומר: והנה כוונתך הטובה חשובה בעיני לחסד ואמת:

### פסוק כא
**אם למות**. ואם המקום תהיה סיבה למות וגו':

### פסוק כב
**לך ועבור**. עם עבדי ויתר העם:

### פסוק כג
**וכל הארץ**. אנשי הארץ אשר עבר בה דוד:
**וכל העם**. אשר עם דוד:
**על פני דרך**. לרוחב הדרך, לשום פניהם אל המדבר:

### פסוק כד
**ויציקו**. העמידו את הארון, ואביתר עלה עמו לצד מיוחד, עד שעברו כולם מן העיר ורבותינו ז"ל אמרו (יומא עג ב): שאז נסתלק אביתר מכהונה גדולה, כי שאל באורים ולא עלתה, ולצדוק עלתה, ומנהו תחתיו, ולא להיות מיד כהן גדול, כי הלא שלמה גרשו לאביתר מכהונה גדולה, כמו שכתוב במלכים א (ב כז), אלא שעתה סלקו מלשמשו, ובימי שלמה מנהו לצדוק לשמש אז:

### פסוק כה
**והשיבני**. אז ישיב אותי לירושלים וארא אותו ואת מקדשו:

### פסוק כו
**לא חפצתי בך**. עוד מעתה:
**הנני**. רצה לומר: הנה מוכן אני לקבל באהבה:

### פסוק כז
**הרואה אתה**. אם עצתי נראה בעינך אשר תשוב אל העיר (ועם שגם את אביתר צוה לשוב העירה, היה דבריו לצדוק, על כי מינהו לכהן גדול, מן הראוי היה ליחד אליו הדבור, ולזה הקדימו מעתה לאביתר בכל דבריו):
**אתכם**. יהיו מוכנים עמכם, ועל ידם תודיעוני דבר:

### פסוק כח
**עד בוא**. על ידי בניכם:
**דבר**. רצה לומר: ידיעה ברורה:

### פסוק ל
**במעלה הזיתים**. במעלה הר הזיתים:
**חפוי**. מכוסה בבגד, והוא דרך צער:
**יחף**. מבלי מנעלים, וגם הוא דרך צער:

### פסוק לא
**ודוד הגיד**. המגיד הגיד לדוד לאמר וגו':
**סכל נא וגו'**. רצה לומר: אתה ה', סכל עצתו לבל ייעץ בחכמה. או רצה לומר: שיתן בלב אבשלום, לחשוב אשר עצת אחיתופל היא עצה סכלה:

### פסוק לב
**עד הראש**. בגבהי הר הזיתים, אשר משם היה נראה מקום הארון, והיה מדרך הבא שם להשתחוות מול הארון:
**קרוע כתנתו**. בעבור כי היה מיצר בצרת דוד:

### פסוק לג
**למשא**. על היותו זקן וכחו תש, ולמשא יחשב להולך עמו:

### פסוק לד
**עבדך אני המלך אהיה**. רצה לומר: מהיום אהיה עבדך, כמו שמאז היית עבד אביך, וכן עתה אהיה אני עבדך:

**והפרתה לי**. רצה לומר: כשתשוב העיר ותאמר לאבשלום כדברים האלה, יבוא לי תועלת רב, כי אז תוכל להפר לטובתי את עצת אחיתופל, כי על פי הדברים האלה יבטח בך, ותהיה גם אתה מאנשי עצתו:

### פסוק לז
**יבוא ירושלים**. באותה שעה שבא חושי, בא גם הוא:

## פרק טז

### פסוק א
**מהראש**. של הר הזיתים:

### פסוק ב
**מה אלה לך**. רצה לומר: למה הבאתה כל אלה:
**לבית המלך**. לנשיו וילדיו:
**היעף**. מעמל הדרך:

### פסוק ג
**היום ישיבו לי**. בראותם מהומות רבות בבני המלך, האח הרג את אחיו וקם על אביו, מה שלא היה בבני שאול:

### פסוק ה
**עד בחורים**. סמוך לעיר בחורים:

### פסוק ו
**ויסקל**. זרק אבנים על דוד וגו':

### פסוק ז
**צא**. רצה לומר: צא ממלכותך, אתה האיש השופך דמים, כאומר: הנה בעצתך נהרג אבנר ואיש בושת:

### פסוק ח
**השיב**. ה' השיב עליך גמול עון דמי בית שאול, כי בעצתך נהרג איש בושת בנו, לשתמלוך תחתיו:
**והנך ברעתך**. הנה אתה בהרעה הראויה למעשיך:

### פסוק ט
**למה יקלל**. כאומר: וכי אתה הרגת לשאול ולבניו:

### פסוק י
**מה לי ולכם**. רצה לומר: מה האיבה והשנאה אשר בינינו, מה עשיתם לי, ומה עשיתי לכם, ולמה אם כן תעשו דברים אשר לא אחפוץ בהם:
**כה יקלל**. הלא אשר יקלל, כה הוא, כי ה' אמר לו קלל, והוא העיר רוחו לזה, ומי יאמר לשמעי מדוע עשית כן, הלא הוא שלוחו של מקום:

### פסוק יא
**הנה בני וגו'**. רצה לומר: הלא בדרך הטבע שהבן חס על אביו, והנכם רואים שהוא מבקש נפשי, ומזה נראה שיד ה' עשתה זאת:
**ואף כי עתה**. ומכל שכן עתה שאני בורח ומעונה, ושמעי הוא מבני הימיני אשר המה לי לאויבים, שיותר המה מוכנים לעשות בי גזירתו של מקום, בראותם קושי מזלי נרדף מבן בטני, ולזה הניחו לו, כי ה' אמר לו:

### פסוק יב
**בעיני**. בדמעת עיני, הזלה מחרפת אנוש:
**והשיב**. בעבור העלבון הזה, ישיב לי ה' טובה במקום הקללה:

### פסוק יד
**ויבא המלך**. אל בחורים שזכר למעלה:

### פסוק יז
**זה חסדך**. וכי זהו החסד שעשית לרעך לדוד לעזבו ביום צרתו, למה לא הלכת עמו:

### פסוק יח
**לא**. רצה לומר: לא היה מהראוי שאלך עם אביך, כי אל המלך אשר בחר ה', והעם היושבים פה, וכל איש ישראל אשר איננו פה, לו אהיה לעבד, ועמו אשב. וכאומר: הנה אהבתי לאביך לא היתה מצד עצמו, כי אם מצד המלוכה:

### פסוק יט
**והשנית**. רצה לומר: ואף אם הייתי לו לאוהב מצד עצמו, מכל מקום אין זה בגידה בו, כי למי אעבוד, וכי למשפחת בית שאול אויביו, הלא לפני בנו אעבוד, ולזה כאשר עבדתי לפני אביך, כן אהיה לפניך, ולא יחשב לבגידה:

### פסוק כ
**הבו**. אתה והזקנים שעמך, התייעצו ביניכם מה נעשה:

### פסוק כא
**וחזקו**. על כי עדיין נרפים הם, בחושבם פן ישלימו האב והבן וינקמו מאתנו, אבל בזה ידעו כי נבאשת את אביך, ויתחזקו ידיהם להיות עמך:

### פסוק כב
**לעיני וגו'**. כולם ראו הכנסו אל האהל והתיחדו עמהן:

### פסוק כג
**בימים ההם**. אשר הועמד להיות יועץ:
**כאשר**. כמו השואל מה מדבר אלהים, בטוח הוא שהתשובה היא נאמנה, כן היתה עצת אחיתופל בטוחה, להשיג על ידה הדבר הנרצה:
**גם לאבשלום**. כי לפי מחשבתם הרעה, היתה העצה בדבר הפלגשים עצה טובה, ואף עצתו בדבר הרדיפה אחר דוד, עצה נכונה היתה, אבל ה' הפרה:

## פרק יז

### פסוק א
**אבחרה וגו'**. כי לקבץ את כל ישראל יתאחר זמן רב ובתוך כך ימלט דוד על נפשו:
**ואקומה**. כי אם ילך אבשלום, פן יחמול עליו כשיראה פניו:
**הלילה**. בעודו עיף ויגע:

### פסוק ב
**ורפה ידים**. כי זה היום נטרד מן המלוכה, ועדיין לא לקח עצה מה לעשות:
**והחרדתי אותו**. בהיות הדבר פתאום ובלילה:
**ונס כל העם**. בעבור החרדה ינוסו, זה בכה וזה בכה, ולא ישארו עם המלך ללחום בעבורו, ואז אוכל להכות אותו לבדו, מבלי שאצטרך להמית מי מאנשיו, הואיל ולא יעמדו למלחמה, כי ינוסו ואינם:

### פסוק ג
**ואשיבה**. ואז אשיב אליך כל העם אשר עם אביך:
**כשוב הכל**. כמו ששבו אליך כל המון ישראל, וקבלו אותך למלך:
**האיש אשר וגו'**. רצה לומר: לא יפקד מהם כי אם האיש אשר אתה מבקש, כי הוא לבדו יומת, אבל לכל העם שעמו יהיה שלום, ולא יפקד מהם איש:

### פסוק ה
**גם הוא**. עם שהוא רעה דוד וחשוד בעיני, עם כל זה יאמר גם הוא עצתו:

### פסוק ז
**בפעם הזאת**. וכאלו אמר: אבל עצתו בדבר הפלגשים טובה היתה, ועל כי כבר עברה, לכך שבחה בעיניו, למען יאמין בו:

### פסוק ח
**כי גבורים המה**. ואינם חרדים מהמיית מלחמה, עם שהיא פתאום ובלילה:
**ומרי נפש המה**. וכל שכן שהמה עתה מרי נפש, דואגים על קושי זמנם, ויפעלו גבורות כדוב שכול מבניו בהיותו רודף בשדה לחפש אחריהם, יטרוף במר נפשו כל הקרב אליו:
**ואביך איש מלחמה**. רצה לומר: יודע הוא טכסיסי המלחמה, ויבין מדעתו שרק עליו מחריש הרעה ופתאום יבואו להחריד את העם אשר עמו, והואיל ויבין את זאת, לא ילין הוא עם העם במקום אחד:

### פסוק ט
**הנה עתה הוא נחבא**. עתה בהיות לילה, החביא עצמו במקום נבדל מהעם אשר אתו, ואם כן אף אם יחריד העם, לא ימצא את המלך לשיכה אותו:
**והיה כנפול**. כאומר: לא די שלא יועיל, אלא שעוד יזיק, שהרי אמר שלא להכות בהעם, והם הלא יכו כרצונם, וכאשר יפילו חללים מאנשיך בתחילת המלחמה, רצה לומר: במלחמה הראשונה:
**ושמע השומע**. וכאשר ישמע מי מהנפילה ההיא, אז יאמר הן היתה מגפה בעם אבשלום, ונראה אם כן שה' עזבם למקרה:

### פסוק י
**והוא גם בן חיל**. ואף אם השומע יהיה בן חיל, אשר לבו כלב האריה, מכל מקום ימס לבבו בקרבו, על כי ידוע לכל, שאביך הוא גבור מלחמה, והעם אשר אתו המה בני חיל, ואם הדבר נעזב למקרה, בודאי יתגברו הם וירפו ידיהם ולא יאבו לרדת עוד למלחמה (ואף שאם לא יעשו לבד בזה כעצת אחיתופל, אלא שגם אנשי אבשלום יכו באנשי דוד כמוהם, לא יהיה אם כן מקום לחשש הזה, מכל מקום הרחיב הדבור לסכל עצתו, להראות לכל כי לא בחכמה ידבר):

### פסוק יא
**כי יעצתי**. אלא כן אני מייעץ: האסף וגו', ובעבור רבת העם נתגבר במלחמה:
**ופניך וגו'**. כי אז כולם יפעלו גבורות, למצוא חן בעיניך:

### פסוק יב
**ובאנו אליו**. רצה לומר: בהיות העם רב, בודאי נבוא באחד המקומות אשר החביא עצמו, כי נהיה חונים עליו כמו הטל המכסה כל פני האדמה מבלי מקום ריק ממנו, כן נתפזר בכל המקומות לבקשו, זה בכה וזה בכה, ובודאי נמצא אותו:
**ובכל האנשים**. כי פן התנכר עצמו ללבוש כאחד מאנשיו, לזה לא נותר מכולם איש, ויומת גם הוא עם התנכרו:

### פסוק יג
**ואם אל עיר יאסף**. כאומר: ואם יש חשש, פן בהתאחר הדבר עד נקבץ כל ישראל, ימלט על נפשו בעיר מבצר עומדת בהר, ויתחזק במעוז העיר, ואמר: הנה עם כל זה לא ימלט, כי הלא ברוב העם אשר אתנו, אף אם יאסף אל עיר, הכח בנו לשאת חבלים על העיר, לגררה מן ההר עד הנחל, עד שלא ישאר אף צרור בהעיר ההיא, ואמר בדרך גוזמא והפלגה, לומר שאף בעיר מבצר לא יתחזק מול העם הרב אשר אתנו ולבל ירגיש בערמתו, המתיק אמריו דרך נאות ובכל חלקי הסותר, אולם עצם כוונתו היתה, למען יתאחר הדבר עד שיתקבצו כולם, ובתוך כך ישלח אמריו אליו להמלט על נפשו, וכאשר עשה באמת:

### פסוק יד
**וה' צוה**. רוצה לומר: לא לפי שעצת חושי היתה באמת טובה מעצת אחיתופל, ולזה ישרה עצתו בעיניהם, כי באמת עצת אחיתופל היתה הדרך האמתי להגעת תכלית הנרצה, אולם מה' היתה זאת, כי הוא גזר להפר עצת אחיתופל הטובה וגו':

### פסוק טו
**כזאת וכזאת וגו'**. רוצה לומר: אמר להם שתי העצות, של אחיתופל ושלו:

### פסוק טז
**אל תלן**. כי פן יעשה כעצת אחיתופל, ובערמה אמרו שעצתי ישרה, למען לא אודיע לדוד להמלט הלילה:
**וגם עבור תעבור**. את הירדן:
**פן יבולע**. פן ישחת מה לדוד ולעמו, כאשר ירדפו אחריו הלילה:

### פסוק יז
**והם ילכו**. בכדי שהם ילכו וגו':
**כי לא יוכלו**. יהונתן ואחימעץ לא יוכלו להראות עצמם לבוא העיר, פן ירגישו בהם:

### פסוק יח
**וירא אותם**. בעין רוגל:
**וילכו**. כי הרגישו אשר הנער ראה אותם, ולזה הלכו מעין רוגל אל מאהבם אשר בבחורים:

### פסוק יט
**האשה**. אשת האיש:
**עליו**. על המסך:
**ולא נודע דבר**. לא היה ניכר מהבאר, שמתחת להמסך:

### פסוק כ
**איה**. כי הוגד להם שבאו הביתה:
**ויבקשו**. בבית האשה או עברו מיכל המים לבקשם:

### פסוק כב
**עד אחד וגו'**. רוצה לומר: כשבא אור הבוקר, אפילו אחד לא היה נעדר אשר וגו':

### פסוק כג
**אל עירו**. רוצה לומר: אל ביתו אשר בעירו, לא לבית מלונו אשר בירושלים:
**ויצו**. עשה צואה אל ביתו:
**ויחנק**. חנק את עצמו, כי האמין מעתה שדוד יחזור למלכותו, ויהרגו כמורד במלכות, ויהיו עוד נכסיו למלך כדין מורד במלכות, ולזה חנק עצמו, להציל נכסיו ליורשיו:

### פסוק כה
**על הצבא**. לשר על הצבא:
**בן איש**. רצה לומר: בן אדם חשוב ומעולה, כמו (שמואל א כו טו): הלא איש אתה:
**הישראלי**. ובדברי הימים (א ב יז) אמר הישמעאלי, לפי שהתגורר בארץ ישמעאל:
**נחש**. אמרו רבותינו ז"ל (שבת נה ב): הוא ישי, ונקרא נחש, על שמת בעטיו של נחש ומבלי עון (ויתכן לומר, שנולדה מאשת ישי מבעלה הראשון, ושמו נחש, ולזה אמר אחות צרויה, ולא אמר אחות דוד, כי צרויה היתה אחותה גם מן האב, וכאשר אמרנו בשמואל א טז י):

### פסוק כט
**הגישו**. שלשת האנשים ההם, הגישו משכב וגו' דבש וגר:
**במדבר**. בעבור שהלכו במדבר, לא מצאו לא לאכול ולא לשתות, ונתיגעו מטורח הדרך:

# פרק יח

### פסוק ג
**אם נוס ננוס וגו'**. רצה לומר: הן אם ננוס, לא ישימו לב לרדוף אחרינו, והן אם ימיתו חצינו, לא ישימו לב להתהלל בהנצחון, כי הנפילה בידם וההצלה מידם, שוה בעיניהם:
**כי עתה**. רצה לומר: בהמלחמה אשר אנחנו עתה בה אשר היא בעבור המלוכה, אף אם היינו עשרה אלפים פעמים כמונו היום, לא יחוש עלינו, כשאינך בינינו, ולזה מוטב שלא תלך:
**ועתה**. במלחמה כזאת, טוב יותר לשבת אתה בעיר, ומשם תעזור לנו בתפלה אל ה', ובעצתך עלינו:

### פסוק ד
**למאות**. מאה מאה לבד:

### פסוק ה
**לאט לי וגו'**. רצה לומר: למעני, בואו עם אבשלום בנחת, ולא תעשו לו מאומה רע:

### פסוק ו
**ביער אפרים**. אף שנחלת אפרים היתה בעבר הירדן המערבי, כי אמרו רבותינו ז"ל (בבא קמא פא א) שיהושע תקן שלא יקפידו השבטים זה על זה מבלי תת לרעות הבהמות בארץ לא לו, ובני אפרים רעו את בהמתם בהעיר ההיא ונקרא על שמם:

### פסוק ח
**נפוצת**. היתה מפוזרת על כל הארץ אשר הם עליה:
**וירב היער וגו'**. יותר הכה בהם היער בהכשלם בו, מאשר הכו בהם אנשי דוד בחרב:

### פסוק ט
**ויקרא**. במקרה נזדמן אבשלום וגו', והיה רוכב על הפרד, ובנוסו מפניהם בא עם הפרד תחת ענף האלה, ונסתבך בה שער ראשו, ונשאר תלוי באויר, כי הפרד עבר מתחתיו:

### פסוק יא
**והנה ראית**. כאומר מה לי בראיה, מדוע לא הרגתו והיה אם כן עלי לתת לך וגו', רצה לומר: היה לך לדעת, שאם הרגתו היית מקבל ממני מתן:

### פסוק יב
**ולו אנכי שוקל וגו'**. אפילו אם אנכי הייתי שוקל וגו', רצה לומר: אפילו אם כבר שקלו אל כפי, ואפילו אלף כסף, לא אשלח ידי וגו':

**שמרו מי**. מי שיבוא לידו, שמרו בו לבוא עמו בנחת:

### פסוק יג

**או עשיתי**. רצה לומר: ואף אם הייתי מעלים הדבר לבל יודע, הלא אם עשיתי אותה, הייתי עושה שקר בנפשי, כי המרד בדבר המלך ולשקר בו, יחשב לעון נפש:

**וכל דבר**. רצה לומר: אף הלא שום דבר לא יהיה נעלם מן המלך, כי יחקור לדעת מי הרגו, וכשיודע לו, ידעתי שאתה תעמוד מנגד מבלי הציל אותי מידו:

### פסוק יד

**לא כן**. לא טוב ונכון שאבקש עוד לפניך, כי ידי רב לי:

**עודנו חי**. עם שתקע בו שלשת השבטים, היה עוד חי, תלוי מול לב האלה:

### פסוק טז

**ויתקע וגו'**. לסימן אשר יחדלו מלרדוף:

**כי חשך יואב**. אבל לא חדלו מעצמם:

### פסוק יז

**וכל ישראל**. אשר עם אבשלום:

### פסוק יח

**לקח**. רוצה לומר: לקח לעצמו זאת העצה לזכרון שמו, ודוגמתו (במדבר טז א): ויקח קרח:

**אין לי בן**. כי בניו הנזכרים למעלה כבר מתו:

**בעבור הזכיר שמי**. אין לי בן לשיזכר שמי על ידו, לזאת הציב מצבה וקראה על שמו, לזכרון:

### פסוק יט

**כי שפטו ה'**. עשה משפטו, לנקום נקמתו מיד אויביו:

### פסוק כ

**לא איש בשורה**. לא ראוי לך לבשר בשורה כזאת:

**ביום אחר**. בעת יזדמן תשועה אחרת:

**כי על כן**. כי הבשורה ההיא תהיה על אשר הומת בן המלך, ולא תחשב לבשורה טובה:

### פסוק כא

**אשר ראיתה**. בנצחון המלחמה, וממיתת אבשלום:

**וישתחו**. בחשבו שעשה עמו חסד לשלחו בבשורה:

### פסוק כב
**ויהי מה**. רצה לומר: אף אם לא אשמחו במיתת אבשלום, מכל מקום בנצחון המלחמה הלא ישמח:
**למה זה**. רצה לומר: למה תעמול לרוץ אליו, הואיל ולכה לא יהיה נמצא מתן בשורה, כי אף אם יתן מתן, הלא להכושי יתננה, כי כבר רץ הוא ויבוא אליו ראשון:

### פסוק כג
**ויהי מה**. חזר אחימעץ ואמר, ואם לא אקבל מתן, עם כל זה ארוץ:
**דרך הככר**. והוא הדרך היותר קרוב, ולזה עבר את הכושי והקדים לבוא:

### פסוק כד
**בין שני השערים**. כי היה להעיר חומה לפנים מחומה, והשערים זה מול זה, והיה יושב בין השערים:
**אל החומה**. אשר ממעל להשער:

### פסוק כה
**אם לבדו**. ואין כן דרך הנסים מן המלחמה:

### פסוק כו
**אל השוער**. אל שומר השער:
**הנה איש**. הנה עוד איש:
**ויאמר המלך**. כשמוע דבר הצופה:
**גם זה מבשר**. הואיל וגם הוא לבדו בא:

### פסוק כז
**את מרוצת הראשון**. רצה לומר: הנהגת מרוצתו, שהוא כמנהג מרוצת אחימעץ ובודאי הוא הוא:
**איש, טוב זה וגו'**. כי איש טוב, נוטה טבעו לחשוק לבשר טוב:

### פסוק כח
**אשר סגר**. ביד יואב ואנשיו:
**אשר נשאו וגו'**. למרוד במלך:

### פסוק כט
**שלום**. כמו השלום, ובלשון שאלה אמר:
**ראיתי ההמון הגדול**. ראיתי כי נתקבצו כל העם הרב, שיואב ישלח את עבד המלך והוא הכושי, וגם לשלוח אותי, ולזה מהרתי אני לרוץ להקדימו ולבשר, ולא נמסר לי כל פרטי

הדברים, ולא ידעתי מה נעשה בבנך, אבל הכושי יודע הוא, וכחש לו, לפי שלא רצה לבשרו הרעה:

**לשלוח את וגו'**. הוא הפוך, וכאלו יאמר לשלוח יואב את עבד המלך:

### פסוק ל

**התיצב כה**. עד בוא הכושי, ונשמע מה בפיו:

### פסוק לב

**יהיו כנער וגו'**. רצה לומר: הלואי כל אויביך והקמים עליך יהיו כנער, שימותו כמוהו:

## פרק יט

### פסוק א

**בני אבשלום וגו'**. אמרו רבותינו ז"ל (סוטה יב) שאמר שמונה פעמים בני, שבעה להעלותו משבעה מדורי גיהנם, והשמיני להביאו לגן עדן ולפי פשוטו: כן דרך המיללים לכפול דבריהם, כמו (ירמיהו ד יט): מעי מעי אוחילה:

**מי יתן וגו'**. הלואי והייתי אני מת במקומך:

### פסוק ג

**לאבל**. נהפך לאבל:

### פסוק ד

**ויתגנב**. לא באו לעיר ביד רמה ובשמחה כדרך המנצחים, כי אם בהסתר כגנב, וכדרך ביאת הנסים מן המלחמה, הנכלמים לבוא בפרסום:

### פסוק ה

**לאט את פניו**. דרך צער ואבל:

### פסוק ו

**הובשת היום**. במעשיך ביישת את עבדיך אשר מלטו אותך ובניך וגו', והוא במה שהיה מתאבל על אבשלום:

### פסוק ז

**לאהבה**. להיות אוהב את שונאיך להתאבל על מותו וממילא שנואים לך אוהביך הממלטים נפשך, על כי רע בעיניך הריגתם אותו:

**כי הגדת היום**. רצה לומר: באבלך זה, כאלו תגיד שאין לך שרים ועבדים, רצה לומר: שאינם חשובים לכלום, כמוהם כאין, ואין לך ביוש גדול מזה:

**כי ידעתי היום**. בצערך זה, יודע אני שהיה ישר בעיניך שאבשלום ישאר חי, וכולנו נמות, כי הלא אי אפשר אשר שנינו נגבר במלחמה, כי אם האחד יפול, והואיל ואתה מיצר בנפילת בנך, יורה שהיה ישר בעיניך בהפכו, ונראה מזה שאין אנו חשובים בעיניך לכלום, ולכלימה תחשב לנו:

### פסוק ח

**על לב עבדיך**. רצה לומר: דברים טובים המקובלים על הלב, בעבור נצחון המלחמה:
**כי אינך**. תחסר מלת אם, ומשפטו: כי אם אינך יוצא, אזי נשבעתי אם ילין איש אתך הלילה, רצה לומר: לא ילין מי אתך, כי כולם ימאסו בך וילכו להם:
**ורעה לך**. הדבר הזה יגרום לך רעה, יותר מכל הרעה וגו':

### פסוק ט

**הגידו**. הרואים אותו יושב בשער:
**ויבא כל העם**. בא לראות פניו:
**וישראל**. אותם שהיו עם אבשלום:

### פסוק י

**כל העם נדון**. היו מתוכחים זה עם זה, ולתוספת ביאור אמר שהויכוח היה בכל שבטי ישראל:
**ועתה**. רצה לומר: עם היות ידיו רב לו מול אויבינו, עם כל זה ברח מעל אבשלום, וזה יורה לשלמותו, שלא נתן מקום לבנו לחטוא נגדו ביותר:

### פסוק יא

**מת במלחמה**. ומזה נראה שעדיין דוד בהצלחתו עומד:

### פסוק יב

**למה תהיו אחרונים**. רצה לומר: הלא סוף הדבר יהיה שגם אתם תחזירו אותו, ואם כן למה יקדימו ישראל ואתם אחריהם, הלא דבר ישראל כבר בא אל המלך לשוב אל ביתו, כמו שכתוב למעלה ויהי כל העם נדון וגו', ושלחו מיד אחריו ואף כי לא נזכר, וכן נאמר למטה שאמרו ישראל: ולא היה דברי ראשון וגו':

### פסוק יג

**אחי אתם**. במקום דוד יאמרו, שהמה לו לאחים מבני שבט אחד, ובהיות כן הראוי להם להקדים, ולא להתאחר:

### פסוק יד

**עצמי ובשרי**. בן אביגיל אחותי:

**כה יעשה וגו'**. הוא ענין שבועה, וגזם ולא אמר, וכמוהו רבים במקרא:
**תחת יואב**. כי על שהרג לאבשלום, רצה להעבירו:

## פסוק טו
**ויט**. בהדברים האלה הטה דוד את לבב כולם, כאשר יטו בנקל לבב איש אחד:

## פסוק טז
**בא הגלגלה**. התקבצו לגלגל, והיא בעבר הירדן המערבי:

## פסוק יז
**וימהר שמעי**. מיהר לבוא מכל בית יוסף:

## פסוק יח
**וצלחו הירדן**. עברו הירדן לפניו, כעבדים לפני האדון:

## פסוק יט
**ועברה העברה**. רצה לומר: ועוד עשתה העדה ההיא, שעברה הספינה להעביר בה את בית המלך, והם הנשים והטף, וזהו לעשות הטוב בעיניו, להחניפו שימחול לשמעי את מעלו:
**בעברו בירדן**. בעת עברו בירדן:

## פסוק כ
**אל יחשב לי אדוני עון**. במה שהייתי בקושרים לנטות אחרי אבשלום, וכאומר הלא כמעט כולם נטו אחריו, ולמה יחשב לי לעון יותר מכולם:
**ואל תזכור**. אף בדבר הקללה אשר העויתי אני לבדי, שאלתי לבל יזכרם לשומם על לבו:

## פסוק כא
**כי ידע**. יודע אני בעצמי שחטאתי, ומתחרט אני עליו:
**ראשון**. להראות הכנעה גדולה:
**לכל בית יוסף**. כל ישראל קרואים בית יוסף, כמו שכתוב (עמוס ה טו): אולי יחנן וגו' שארית יוסף, ועל שכלכלם במצרים, נקראו על שמו:

## פסוק כב
**התחת זאת**. וכי בעבור הכנעה קטנה כזאת, לא יומת על אשר קלל משיח ה':

## פסוק כג
**מה לי ולכם**. רצה לומר: מה האיבה אשר בינינו, מה עשיתם לי, ומה עשיתי לכם, אשר תהיו לי היום לשטן ולמקטרג לאבד המלוכה על ידי זה, וכי מהראוי שהיום יומת איש בישראל, הלא מכיר אני בדבר, שהוא כאלו היום היתה התחלת מלכותי, ואם אנקום

בו, הלא כולם יחשבו שאקח מהם נקם על אשר מרדו בי, ותהיה סיבה לשלא ימליכוני מעתה:

### פסוק כד
**לא תמות**. בעבור העון הזה:

### פסוק כה
**ולא עשה רגליו**. לא רחץ רגליו ולא תקן שער שעל השפה וגו', כי נתעצב בצרת דוד:

### פסוק כו
**כי בא ירושלים**. רוצה לומר: כאשר בא דוד לירושלים, יצא מפיבושת לקראת המלך:
**למה לא הלכת עמי**. כאשר הלכו שאר אוהבי:

### פסוק כז
**רמני**. רימה אותי, כי אמרתי אחבשה החמור לרכוב בה, כי פסח אני ולא אוכל ללכת ברגלי, ובתוך כך, הלך הוא לבדו, ולא יכולתי ללכת יחידי:

### פסוק כח
**וירגל**. והן ידעתי שאמר עלי דברי רכיל:
**כמלאך אלהים**. לדעת האמת והשקר, ולזה עשה כאשר טוב בעיניך, כי ודאי לא תטה מן האמת:

### פסוק כט
**אנשי מות**. על ששאול בקש נפשך, ועם כל זאת עשית עמי צדקה להיות מאוכלי שלחנך, בעבור צדקת אבי יהונתן:
**ומה יש לי**. זולת זה מה יש לי עוד צדקה ולזעוק עוד בעבורה, להטיב עמי בדבר הנחלה:

### פסוק ל
**למה תדבר וגו'**. למה תרבה דברים, הן אמרתי וגזרתי, שיחולק בין שניכם:

### פסוק לא
**גם את הכל יקח**. אף אם ציבא יקח הכל אינני חושש, אחרי שבא אדוני בשלום, כי בזה אני שמח יותר מבנחלה:

### פסוק לב
**לשלחו**. ללותו את הירדן:

### פסוק לג
**בשיבתו**. בעת אשר ישב במחנים:
**איש גדול**. בעושר רב:

### פסוק לה
**כמה ימי שני חיי**. אשר יש לי לחיות עוד, וכי רבים המה לשאעלה עם המלך להתענג בהם:

### פסוק לו
**בן שמנים וגו'**. ואם כן עוד מעט יש לי לחיות:
**האדע**. ועוד מה תועלת שבתי עמו, אם לחלוק לי כבוד להיות מאנשי עצתו, וכי אדע בין טוב לרע לגודל זקנתי, ואם להאכילני מעדנים, וכי אטעם טעם מאכל ומשקה להיות מתהנה במאכל ומשקה משובח, ואם לשמח לבבי בקול שרים ושרות, האם אשמע עוד, הלא אזני כבדה משמוע מתשות הזקנה:
**עוד למשא**. לא די שלא יתענג להתעלס בי, כי עוד למשא אחשב לו:

### פסוק לז
**כמעט**. דרך מועט יעבר עבדך עמך מן הירדן ואילך, ואחרי זה אשוב לביתי:
**הגמולה הזאת**. כאומר אם חפצו לגמול עמי חסד, למה יעשה הגמולה הזאת שאינה טובה לי:

### פסוק לח
**ישב**. לזאת אשוב ואמות בעירי, ואקבר עם קבר אבי:
**והנה עבדך כמהם**. בנו היה, ואמר לו הלא כמהם עמנו, ויעבור הוא עמך, ובזה ישולם הגמול, בעשות עמו החסד שתרצה:

### פסוק לט
**אתי יעבור כמהם**. כאומר: אף אם לא שאלת, יעבור עמי מרצון עצמי, ואף אעשה עמו הטוב בעיניך, ועם כל זה לא יחשב לתשלום גמול, כי אם כל אשר תבחר לצוות עלי, אעשה לך:

### פסוק מא
**העבירו**. את הירדן:
**חצי עם ישראל**. רצה לומר: מקצת מעם ישראל, שהרי נאמר אחרי זה וכל איש ישראל באים וגו', כי לפעמים יאמר חצי, על חלק הנחלק אם מעט ואם הרבה, כמו (בראשית לג א): ויחץ את הילדים:

### פסוק מב
**באים**. לגלגל:

**מדוע גנבוך**. רוצה לומר: מדוע בני יהודה הביאוך בהסתר ובחשאי, והעבירו את הירדן, גם את המלך, גם ביתו ואנשיו אשר עמו (ואף שדברו עם המלך, אמרו וכל אנשי דוד, ולא אמרו ואנשיך, כי הסבו פניהם גם מול בני יהודה):

### פסוק מג

**כי קרוב וגו'**. כי הוא מבני שבט יהודה:

**ולמה זה חרה לך**. רוצה לומר: ועוד מה מזיקך שבאתי ראשון, וכי אכלנו משל המלך, וכי קבלנו ממנו תשורה ומתן לשתאמרו לא השארתם לנו מאומה:

### פסוק מד

**עשר ידות וגו'**. הלא יש לי עשר חלקים במלך, כי אנחנו עשרה שבטים (אבל מבנימין באו מקצתם, והם האלף שעם שמעי, ולא יוחשבו, לא לאלה ולא לאלה):

**וגם בדוד**. אף שהוא מבני שבטך, מכל מקום רוצה אני בו יותר ממך:

**ומדוע הקלתני**. בזית אותי, כאלו אין ממש בנו והכל ממך:

**ולא היה דברי ראשון**. וכי לא בא אליו דברי בתחילה שישוב אל ביתו, כמו שכתוב למעלה (פסוק יב): ודבר כל ישראל בא וגו':

**לי להשיב**. רצה לומר: אם כן מהראוי לי להשיב את מלכי, ולא לכם, שאתם המעט ואיחרתם עד כה:

**ויקש**. אנשי יהודה דברו קשות לישראל, יותר מישראל ליהודה:

## פרק כ

### פסוק א

**ויתקע**. להיות סימן על המרד:

**אין לנו חלק**. כלפי שהיו בני יהודה וישראל מתוכחים למי יש חלק יותר בדוד אמר הוא: למה תריבו כולכם, אנו אין לנו חלק כלל, ולכו איש לאהליו:

### פסוק ב

**דבקו במלכם**. הלכו עמו, מהירדן עד בואו לירושלים:

### פסוק ג

**בית משמרת**. במקום משומר, לבל יבוא מי עליהן, כי אסורות לכל אדם, על היותן פילגשי המלך:

**ואליהם לא בא**. רבותינו ז"ל (ירושלמי סנהדרין ב ג) נחלקו בדבר, מהם אמרו: שהיה אסור בהן, על שבא אבשלום עליהן, ומהם אמרו: שמעצמו מנע מהן, לא בעבור איסור:

**צרורות**. קשורות מבלי היתר להנשא לאיש:
**עד יום מותן וגו'**. כתרגומו: ומתקרין עד יום מותהן ארמלן דבעליהן קיים:

## פסוק ד
**שלשה ימים**. עד שלשת ימים:
**ואתה פה עמוד**. שוב עמהם לעמוד פה, כי רצה להעמידו לשר הצבא תחת יואב:

## פסוק ה
**ויוחר**. נתאחר יותר מהזמן שקבע לו:

## פסוק ו
**אל אבישי**. לא רצה מעתה לצוות ליואב, כי היה כועס עליו, על הרגו את אבשלום:
**ירע לנו**. יעשה לנו רעה יותר מן אבשלום:
**עבדי אדוניך**. רצה לומר: עבדי המלך, ולא אמר עבדי, כי כן דרך המקרא, וכן (בראשית ד כג): נשי למך, עם כי למך עצמו אמר:
**פן מצא**. כמו פן ימצא, עבר במקום עתיד:
**והציל עיננו**. יציל עצמו מעינינו או יפריש עינינו ממנו:

## פסוק ז
**אנשי יואב**. הגבורים אשר היו סרים למשמעתו, והלכו עמו מאז אל המלחמה:

## פסוק ח
**הם עם האבן וגו'**. כשבאו הם סמוך להאבן וגו':
**ועליו**. על הלבוש היה חגור חרב מצומדת על מתניו לרוחב, לא תלויה על הירך כדרכה, וכוונתו היתה, שתפול מתערה בשחיה מועטת, לבל ירגיש בה עמשא:
**והוא יצא**. מהאבן הנזכר, ונפלה מתערה בשחיה מועטת, אשר שחה לתקן מנעלו, כמו שכתוב במלכים א (ב ה) ולקחה מהארץ בשמאלו:

## פסוק י
**לא נשמר**. לא היה נשמר מהחרב וגו', כי ראה אשר מעצמה נפלה מתערה, ולקחה בשמאלו:
**אל החומש**. אל צלע החמישית מקום שכבד ומרה תלוין (סנהדרין מט א):
**מעיו**. בני מעיו:
**ולא שנה לו**. לא הוצרך להכותו שנית, כי בראשונה הומת:
**רדף**. כל אחד רדף:

### פסוק יא
**עליו**. אצל החלל:
**אשר לדוד**. אשר אוהב לדוד:
**אחרי יואב**. ילך אחרי יואב, ולא יעמוד פה על החלל:

### פסוק יב
**מתגולל**. היה מתגלגל בדמו, באמצע המסילה:
**וירא האיש**. העומד על החלל, ראה אשר כל מי שבא למקום החלל, היה נשאר עומד, ולא הועילה אזהרתו:
**השדה**. גררו השדה מרוחק מהמסילה, וכסהו בבגד, בראותו שעומד עליו כל הבא:

### פסוק יג
**כאשר הוגה**. אחר שהוסר מן המסלה, עברו כולם אחרי יואב:

### פסוק יד
**ויעבור**. יואב עבר בכל שבטי ישראל, ללכת עמו אבלה ובית מעכה, והיא אבלה ובית מעכה שנסגר בה שבע בן בכרי:
**וכל הברים**. גם עבר יואב כל הברים, והוא שם מחוז, ובה מקומות רבות ואנשים מרובים:
**ויקהלו**. משבטי ישראל ואנשי הברים, נקהלו ויבואו אחרי יואב:

### פסוק טו
**עליו**. על שבע בן בכרי:
**וישפכו סוללה**. דרך כובשי עיר, לשפוך עפר מול החומה, לעשות תל גבוה, ועולים עליה להלחם עם העיר, ועל שם שכובשים אותה במקלות וברגלי בני אדם, קרויה סוללה, מלשון מסילה:
**ותעמוד בחל**. אחרי זה קרבה עדת המלחמה אל העיר, ועמדה על החל, והיא החומה הנמוכה שאצל הגבוה, כמו (איכה ב ח): חל וחומה:
**משחיתים**. התחילו להשחית החומה, כי קרבו אליה לעמוד על החל:

### פסוק טז
**שמעו שמעו**. כפלה דבריה, כדרך הצועק בבהלה, וקראה לאנשי המלחמה שהם ישמעו לה, אשר אמריה תאמר: אמרו ליואב שיקרב אלי, ואדברה אליו:

### פסוק יח
**ותאמר לאמר**. רוצה לומר: אמרה ושאלה להשיב על דבריה:

**דבר וגו'**. רוצה לומר: היה לכם לדבר בראשונה לשלום, לשמוע מה יאמרו הם, כמו שכתוב בתורה (דברים כ י): וקראת אליה לשלום:
**שאול ישאלו באבל**. רוצה לומר: דע לך שאם ישאלו שאלת מה באנשי אבל, והיא אבלה:
**וכן התמו**. רוצה לומר, כאשר שאלו, כן היו משלימים השאלה, מבלי שנוי כלל:

## פסוק יט

**אנכי שלומי אמוני ישראל**. אמרה בשם כל בני העיר, הן אנכי מעולם מבעלי השלום והנאמנים שבישראל, ולא נמצא בי מעולם מרד לשקר במלך:
**אתה מבקש**. למה אתה מבקש להמית וגו', כי תמאן לשאול שאלתך, הלא שאל ונתנה לך:
**ואם**. רוצה לומר: עיר גדולה, אשר קטנות סביב לה וניזונות ממנה, כי כמו שהעיירות הקטנות נקראות בנות הגדולה, כמו שכתוב (יהושע טו מה): עקרון ובנותיה, כן נקראה הגדולה אם הקטנות:
**נחלת ה'**. היא העיר שהנחיל להם המקום בנחלתם:

## פסוק כ

**אם אבלע וגו'**. רוצה לומר: גם העיר גם אנשיה:

## פסוק כא

**לא כן הדבר**. שאני בוחר ומבקש להמית ולהשחית, אלא פה נמצא איש וגו':
**נשא ידו**. רוצה לומר: מרד במלך:
**בעד החומה**. דרך החומה ממעל לה:

## פסוק כב

**בחכמתה**. באמרה: אם יכבשו את העיר, יהרגו את כולם, בעבור החזיקו בידי המורד:
**ויכרתו**. ולא מסרוהו חי, כי פחדו שלא יגלה לדוד ואנשיו, שגם הם היו בקשר המרד:
**ויתקע**. לסימן שילכו מן העיר:

## פסוק כג

**אל כל הצבא**. לפי שרצה דוד להעמיד את עמשא תחתיו להיות שר הצבא, ולזה אמר כאשר הומת עמשא, נשאר יואב בשררותו על כל הצבא, כמו שהיה:
**ובניה**. אף שכבר חשבו למעלה, חשבו כאן, על כי חשב שאר השרים:

## פסוק כד

**על המס**. לגבות המס מישראל, ועל שמרדו בו בעצת אבשלום, ראה להטיל עליהם מס:
**המזכיר**. היה ממונה על ספר הזכרונות:

### פסוק כה
**כהנים**. רוצה לומר: שרי הכהנים, צדוק היה ממונה לכהן גדול לשמש בימי שלמה, ואביתר היה סגן, במקום בנו אחימלך הנזכר למעלה:

### פסוק כו
**וגם עירא וגו'**. גם הוא היה שר לדוד ובעל עצתו, נוסף על האמורים למעלה, כמו (לעיל ח יח) ובני דוד כהנים היו, או שהעמידו למשוח מלחמה במקום צדוק, כשישמש בכהונה גדולה בימי שלמה ובדברי רבותינו ז"ל (עירובין סג א): שהיה משגר לו מתנותיו:

## פרק כא

### פסוק א
**ויבקש דוד וגו'**. שאל באורים:
**אל שאול**. אמרו רבותינו ז"ל (יבמות עח ב) על העון הנעשה בשאול שלא נספד לפי כבודו, שמהרו לקוברו בהחבא:
**ואל בית הדמים**. ועל מה שהיו בית שאול בית הדמים, כי דם שפך, ולא מיחו בו ישראל, וחוזר ומפרש מהו הדם ששפך, ואמר על אשר המית את הגבעונים כי כשהרג כהני נוב הרג אז גם הגבעונים, שהיו בה חוטבי עצים ושואבי מים לבית ה' (ירושלמי סנהדרין ו ז), אבל מה שהמית כהני נוב לא יכלו למחות בו, באמרו שמרדו בו והיו בקושרים עם דוד:

### פסוק ב
**ויאמר אליהם**. דברי ריצוי, למחול הדבר לבני ישראל ולברך אותם, לא לקבול ולעורר דין עליהם:
**לא מבני ישראל המה**. רצה לומר: לא חמלו עליהם, על כי לא היו מבני ישראל, כי אם מיתר האמורי, ולאויבים המה לישראל:
**ובני ישראל נשבעו להם**. רצה לומר: עם שהתורה אמרה על אנשי האמורי (דברים כ טז): לא תחיה כל נשמה, עם כל זאת בעל כרחם החיו אותם, כי בני ישראל נשבעו להם בימי יהושע להחיותם:
**ויבקש שאול להכותם**. בקש להרוג את כולם בעת אשר קנא לכעוס על ישראל ויהודה, על מה שלא גלו אזנו בדבר מרידת דוד, ומצא אז עילה עליהם, לומר שגם הם ידעו ממרידת דוד בהיותו בעירם בנוב, ולזה בקש להכות את כולם, ולא עלתה בידו, והרג מקצתם, והנשארים ברחו לנפשם:

### פסוק ג
**מה אעשה לכם**. מהו המשפט שאעשה בעבורכם, ובמה אכפר לבטל מכם הכעס, אם בלקיחת נקם, אם בממון:
**וברכו**. בכדי שתברכו ותתפללו על נחלת עם ה', אשר הארץ תתן יבולה:

### פסוק ד
**אין לנו כסף וגו'**. רוצה לומר: לא לקח מי מידינו כלום, לשנבקש כסף וזהב, ואין לנו דבר עם ישראל להמית מהם איש:
**מה אתם אומרים**. רצה לומר: ומה המשפט שאתם חפצים, אמרו נא ואעשנה:

### פסוק ה
**האיש**. משפט האיש אשר כלה אותנו מהארץ ההיא, וחשב להכות אותנו, ועל ידי זה נשמדנו מלהתיצב בכל גבול ישראל, כי בעל כרחנו יצאנו ממנה, למלט את נפשותינו:

### פסוק ו
**יתן לנו**. משפט הראוי הוא, שיתן לנו שבעה אנשים מבניו, נפש תחת נפש, כי שבעה אנשים הרג שאול מהגבעונים, כן אמרו רבותינו ז"ל (ירושלמי סנהדרין ו ז):
**לה'**. בעבור ה', כי ישראל נשבעו בה' להחיותם, ובא שאול ועבר על השבועה:
**בגבעת שאול**. מקום עיר מלכותו, למען ידעו הכל אשר בניו המה:
**בחיר ה'**. אמרו רבותינו ז"ל (ברכות יב ב): הם אמרו בגבעת שאול, ובת קול יצאה ואמרה, בחיר ה' הוא:
**אני אתן**. לא תבחרו אתם כי אם אני, והיתה כונתו לחמול על מפיבושת:

### פסוק ז
**בן יהונתן**. רוצה לומר: בעבור שהיה בן יהונתן, ראוי לחמול עליו, כי לא היה מדעת יהונתן להרוג את הגבעונים, ובעבור דוד, כי אוהב היה לדוד, על כי היה שבועת ה' בינותם, וחוזר ומפרש בין דוד וגו':

### פסוק ח
**בני מיכל**. הנה מיכל לא ילדה, אף לא היתה נשאת לעדריאל כי אם מירב אחותה, והיא ילדתם, ומיכל אחותה גדלתם, ובעבור זה נקראו על שמה (סנהדרין יט ב):

### פסוק ט
**בהר**. אשר בגבעת שאול:
**לפני ה'**. ברשותו, כי העבירום לפני הארון ונלכדו, כן אמרו רבותינו ז"ל (יבמות עט א):
**ויפלו**. הומתו כאחד:

**בראשונים**. בימים הראשונים מימי הקציר, וחוזר ומפרש, בתחלת קציר השעורים, שהם נקצרים ראשון לכל קציר:

## פסוק י

**ותטהו לה**. נטתה ופרשה לעצמה את השק לשבת תחתיו, לשמור התלוים מן החיות והעופות:

**הצור**. הוא ההר שנתלו בו:

**עד נתך מים**. שמרה אותם מעת נתלו, עד נתך המים עליהם, כי אז הורידום, ובהשגחת המקום ירד גשם מעט, למען יורידום, ולמען דעת אשר בעון אביהם היתה עצירת הגשמים, בראותם אשר לאחר שנעשה משפט, התחילו הגשמים לרדת:

**ולא נתנה**. בעוד שהיו תלוים:

## פסוק יב

**וילך דוד**. כשמוע החסד שעשתה רצפה עם המתים, ואשר עדיין קיימים הם, ולא נאכלו מן החיות והעופות, לזה התעורר אף הוא לעשות חסד עמהם, לקברם עם עצמות שאול ויהונתן:

**ויקח את עצמות שאול**. על כי נאמר לו 'אל שאול', שלא נספד כראוי כי נקבר בהחבא, לזאת לקח עצמותיו לקברו שנית בקבר אביו, ולהספידו כראוי:

**מרחוב**. ובסוף שמואל א נאמר: מחומת, כי החומה פנתה להרחוב:

## פסוק יג

**ויעל משם**. דוד העלה מיבש גלעד את עצמות וגו':

**המוקעים**. אשר נתלו בגבעת שאול:

## פסוק יד

**ויקברו את עצמות שאול**. עצמות המוקעים, קבר עם עצמות שאול וגו':

**כל אשר צוה**. להספידו כראוי לפי כבודו, ודוד עצמו הספידו מאז, כמו שכתוב (לעיל א יז): ויקונן דוד וגו' על שאול:

**אחרי כן**. אחר שעשה משפט הגבעונים, ואחר אשר הספידו לשאול כראוי, נתרצה להם המקום, וירד הגשם די ספוקם:

## פסוק טו

**ותהי עוד וגו'**. רוצה לומר: לבד המלחמה שנזכר למעלה, שנלחמו ישראל אלו באלו בדבר אבשלום, היה עוד מלחמה, לפלשתים עם ישראל:

**ויעף דוד**. נתייגע ונחלש:

### פסוק טז
**אשר בילידי הרפה**. אשר היה מילידי הענקה:
**משקל נחושת**. שקל ששוקלין בו נחושת:
**והוא חגור חדשה**. בהמלחמה ההיא חגר חרב חדשה, ומדרך אנשי המלחמה הגבורים, להתאמץ בכל עוז לעשות גבורות, בעת יחגרו חרב חדשה:
**ויאמר**. חשב בדעתו ועשה התפעלות, להראות גבורה ולהכות את דוד, בעבור כי ראה אותו עיף ויגע:

### פסוק יז
**לו**. על דוד נשבעו, לבלי תת אותו לצאת עוד במלחמה:
**את נר**. כי המלך דומה הוא להנר המאיר ומשפיע לכל:

### פסוק יט
**ועץ חניתו**. הוא בית יד של החנית:

### פסוק כ
**שש ושש**. לכל אחת היו שש, ולשלא נחשב שבשתי ידיו היו שש, וכן בשתי רגליו, שלש לכל אחת, לזה חזר ופירש, עשרים וארבע מספר:

### פסוק כא
**ויחרף**. חרף את ישראל בדברים:

## פרק כב

### פסוק א
**ביום הציל**. רוצה לומר: לעת זקנותו, שניצול מכל התלאות, ועבדיו מנעוהו מלרדת עוד במלחמה כמו שכתוב למעלה, אז אמר השירה הזאת או רוצה לומר: בכל עת שבאה עליו צרה וניצל ממנה, אז היה שר השירה הזאת:

### פסוק ב
**ה' סלעי**. ה' מחסי, כבנין מסלע, וכמצודה:

### פסוק ג
**צורי**. ה' הוא חזקי, אשר אחסה בו:
**וקרן ישעי**. הוא לי לישע ועזר, כמו קרן לבעל הקרנים:
**ומנוסי**. אנוס אליו מפחד האויב:
**מחמס**. מאנשי חמס:

### פסוק ד
**מהולל**. כאשר אני קורא אל ה' בהלל, אז אני נושע:

### פסוק ה
**כי אפפוני**. כאשר סבבו אותי משברי מות, רוצה לומר: כאבי מות, וכאשר החליים הבאים מאנשי בליעל בעתו וחרדו אותי:

### פסוק ו
**חבלי**. וכאשר כאבי שאול סבבוני, ובאו לפני מוקשים המביאים את המיתה:

### פסוק ז
**בצר לי**. כאשר היה צר לי בעבור הדברים האלה, אז קראתי לה', ושמע קולי, וצעקתי באה באזניו, וכפל הדבר במלות שונות, וכדרך מליצת השירה:

### פסוק ח
**ויתגעש**. נעו ונדו אויבי יושבי הארץ, מרוב הפחד:
**מוסדות השמים**. הוא משל על השרים מכנען:
**כי חרה לו**. כאשר חרה לו, לקחת מהם נקמתו:

### פסוק ט
**עלה עשן באפו**. הוא ענין כעס, ואמר בלשון הנופל באדם, שעל ידי חמום הכעס, נראה כעין עשן יוצא מנחירי האף, וכן (תהלים עד א): יעשן אפך:
**תאכל**. את הקמים עלי:
**ממנו**. רצה לומר: מעמו באו הגחלים, ובערו לשרוף בשונאי:

### פסוק י
**ויט**. נטה את השמים למטה לארץ, וירד עליהם להתקרב אל שונאי להכות בהם, והוא מדרך משל, לומר שהיה ממהר ליפרע מהם:
**תחת רגליו**. להיות מוכן להפרע מהם, בחושך של ערפל:

### פסוק יא
**וירכב**. לבוא:
**וירא**. היה נראה בא על כנפי רוח, ודימה נשיבת הרוח, לעפיפת כנפי העוף:

### פסוק יב
**וישת חושך**. שם החושך סביבות סוכתו, להיות מוכן להחשיך להאויב:
**חשרת**. החושך ההוא בא מחשרת רבוי המים הנקשרים בעבים הפרושים מתחת השחקים:

### פסוק יג
**מנוגה נגדו**. מחמת האורה שלפניו אשר חפצו להאיר להושיע לי, לזה בערו גחלי אש בהקמים עלי:

### פסוק טז
**ויראו**. היו נראים קרקעות מי הים, כי נבקעו המים:
**יגלו וגו'**. כי נבקע הארץ:
**בגערת**. בעבור גערת ה' בהקמים עלי:
**מנשמת**. מנשיבת רוח אפו, והכל הוא בדרך משל:

### פסוק יז
**ישלח ממרום**. ישלח עזרתו ממרום, ויקחני מיד האויב, ויוציאני מיד הרבים הקמים עלי, השוטפים כמים רבים:

### פסוק יח
**כי אמצו**. כאשר התחזקו ממני, אז יצילני מידם:

### פסוק יט
**יקדמוני**. האויב היה מקדים לבוא עלי בעת יקרני מקרה רע, בחושבו כאשר החילותי לנפול לא אוסיף לקום, אבל ה' היה לי למשען, ואף כי נפלתי, הנה קמתי:

### פסוק כ
**למרחב**. למקום רחב, להנצל מיד:
**יחלצני**. יוציאני מן המיצר, כי חפץ בי:

### פסוק כא
**כצדקתי**. כפי צדקתי, כי לא הרעותי את אחד מהם:
**כבור ידי**. כפל הדבר במלות שונות:

### פסוק כב
**מאלהי**. ממצות אלהי:

### פסוק כג
**לנגדי**. להתבונן בהם:
**וחקתיו**. ואף החוקות, הם הדברים שטעמיהם נעלמים:
**לא אסור**. אפילו מאחת ממנה, לא אסיר את עצמי:

### פסוק כה
**וישב**. ולכך וישב ה' לי וגו':

**לנגד עיניו**. אשר הוא לנגד עיניו, ולא נגד בני אדם ולהתיהר:

## פסוק כו

**עם חסיד וגו'**. רצה לומר: כן דרכך להתנהג בחסד עם החסיד:

## פסוק כז

**עם נבר**. עם איש ברור ונקי, תתנהג בברירות, רצה לומר: תשלם לאיש כמעשהו:

## פסוק כח

**עם עני**. מוכנע כעני:

**ועיניך**. תתן עיניך על המתגאים, ותשפיל אותם:

## פסוק כט

**כי אתה נירי**. אתה תאיר לי כנר:

**יגיה חשכי**. רצה לומר: יוציאני מן הצרה:

## פסוק ל

**בכה**. בעזרתך ארוץ אל גדודי האומות:

**אדלג שור**. אקפוץ על החומה, לכבוש עיירות:

## פסוק לא

**תמים דרכו**. לגמול לאיש כמפעלו:

**צרופה**. ככסף צרוף מבלי סיג, כן אין באמרי הבטחתי דבור בטל:

**מגן**. מחסה כמגן:

## פסוק לב

**כי מי אל**. אשר יוכל לעמוד כנגדו, ולמחות בידו מלקיים הבטחתו:

## פסוק לג

**מעוזי חיל**. מחזק אותי בכח:

**ויתר תמים דרכי**. מדלג אותי בדרכי, להיות תמים מבלי מכשול:

## פסוק לד

**משוה**. משים רגלי קלות, לרוץ מהר אחר האויב, כאילה זו הרצה מהרה:

**ועל במותי**. העמיד אותי על גבהי וגדולתי:

## פסוק לה

**למלחמה**. להלחם בטוב, וכדרך תכסיסי המלחמה:

**ונחת**. נתת בי כח לשבר קשת נחושה, בעת המתחי לירות:

### פסוק לו
**מגן ישעך**. ישעך היה לי למגן:
**וענתך תרבני**. הענוה שבך להשגיח בי, עשה אותי כאלו הייתי עם רב, אף כי היו אנשי מתי מספר, נצחתי האויב כאלו היו רבים עמדי:

### פסוק לז
**תרחיב צעדי**. הרחבת פסיעתי, לבל ימעדו רגלי לנפול בארץ:

### פסוק מ
**ותזרני**. אזרת אותי כח להלחם, ואת שונאי תפיל לכרוע תחתי:

### פסוק מא
**תתה לי עורף**. כי ינוסו ויהפכו לי עורף:
**משנאי**. רצה לומר: וכן משנאי תתה לי עורף, והוא כפל ענין במלות שונות, כדרך מליצת השיר:
**ואצמיתם**. רצה לומר: עם כי ינוסו, אשיגם ואצמיתם:

### פסוק מב
**ישעו**. יפנו אל מלכי האדמה:
**אל ה'**. רצה לומר: לאחר זמן יפנו אל ה' להתפלל אליו, אבל לא יענם:

### פסוק מג
**כעפר**. להיות דק כעפר:
**כטיט חוצות**. כטיט המושלך בחוצות, אעשה אותם דק דק, וארדד אותם על פני האדמה:

### פסוק מד
**מריבי עמי**. מאנשי מלחמתי אשר בבני עמי, הלוחמים עמדי:
**תשמרני**. שמרתני מיד כולם, עד הביאתני להיות ראש:
**עם לא ידעתי**. רצה לומר: העם אשר המה מארץ מרחק:

### פסוק מה
**יתכחשו לי**. כדרך הירא, המתנצל בפני מי אשר ירא ממנו אף בדברי כזב, בעבור הפחד:
**לשמוע אוזן**. בעבור כי ישמעו רב כחי ואומץ ידי, לזה יהיו נשמעים אלי לכל אשר אצום:

### פסוק מו
**יבולו**. רצה לומר: יהיו מיוסרים ואבודים:
**ויחגרו**. יהיו חגרים ממה שיהיו סגורים בידי בכבלי ברזל:

### פסוק מז
**חי ה'**. רצה לומר: הלא ה' חי לעולם, וכזאת יעשה כל הימים:
**וברוך צורי**. וכן יהיה ה' צורי, ברוך לעולם:
**וירום**. כי כשעושה נקמות בגוים, הוא מרומם ומנושא:

### פסוק מח
**הנותן נקמות לי**. רצה לומר: הנוקם נקמתי:

### פסוק מט
**ומקמי**. יותר מן קמי תרומם אותי:

### פסוק נ
**על כן**. בעבור החסדים האלה:
**בגוים**. לפרסם חסדך:

### פסוק נא
**מגדול**. רצה לומר: וכן אודך, כי אספר לומר: דעו אשר ה' מגדול וגו', רצה לומר: עושה ישועות גדולות למלכו, ולא בעבור תשלום גמול, כי אם בחסד:
**ולזרעו**. כמו שעשה לדוד, כן יעשה לזרעו עד עולם ואף שדוד עצמו אמרו, אמר לדוד ולזרעו, ולא אמר לי ולזרעי, כי כן דרך המקרא וכן (שמואל א יב יא): וישלח ה' וגו' ואת שמואל, ועם כי שמואל עצמו אמרו, לא אמר ואותי:

## פרק כג

### פסוק א
**ואלה דברי דוד האחרונים**. רוצה לומר: מה שאמר אחר כל המעשים והשירים אשר שר לה', ומשם ואילך לא דבר עוד ברוח הקודש:
**נאם דוד בן ישי**. רוצה לומר: וזה דברי נאם דוד וגו', רצה לומר: זה הדבר דברתי עוד הייתי דוד בן ישי, רועה צאן בשפל המדרגה:
**ונאם הגבר**. וזה בעצמו דברי עתה, אף כי אני הגבר אשר הוקם למעלה, להיות משיח אלהי יעקב, למלוך בישראל, ולהיות מנעים זמירות ישראל, רוצה לומר: לסדר זמירות נעימות לישראל לשורר בבית ה' וכאומר: אחר כל הגדולה הזאת, לא נשתנית דעתי מאשר היתה מאז:

### פסוק ב

**רוח ה'**. רצה לומר: הדבר אשר אדבר מאז ועד עתה, לא מחכמה באה לי, אך רוח ה' דבר בי ומלתו וגו', והוא כפל ענין במלות שונות, ובא לחזק הדבר:

### פסוק ג

**אמר אלהי ישראל**. רצה לומר: וזהו דברי אשר אלהי ישראל אמר, וכאלו דבר לי ליחד אלי הדבור, רצה לומר: מיד ה' הופיע אלי להשכיל הדבר הזה:

**מושל באדם צדיק**. כאשר יועמד צדיק למשול בבני אדם, אז תמשול יראת אלהים, כי כל ממשלתו להכריח העם על היראה, אם כן היא המושלת והמתגברת:

### פסוק ד

**וכאור בוקר**. רצה לומר: המושל כזה היא סיבה להמשיל היראה, כמו אור הבוקר המאיר בפאת המזרח, אשר הוא סיבה ידוע לשיזרח אחריו השמש, אבל כשאור הבקר לא יהיה מעונן בעבים, כי כשיהיה מעונן, אין אור הבוקר סיבה ידועה לזריחת השמש, כי לא יהיה נראה, כי הענן יכסנו:

**מנוגה ממטר**. כמו מנוגה השמש וממטר השמים, אשר משניהם יחד באה הסיבה להצמיח דשא מן הארץ, וכן הדבר במושלים כאלה, כי אף אשר אור הבוקר היא סיבה ידועה לזריחת השמש, אין זו סיבה לשיתמיד בזריחתו, כי יבוא הענן ויכסנו, כן צדיק המושל, לא תמשול היראה כי אם בעוד ימשול הוא, ולא בסור ממנו הממשלה, אף לא אחרי מותו, וכמו שנוגה השמש ומטר השמים המה יחד סיבה להצמיח דשא, ולא זה בלא זה, כן צדיק אחד מושל, לא יוכל להמשיל היראה, אם המושל חבירו עומד נגדו ומוחה בידו:

### פסוק ה

**כי לא כן ביתי**. אלא ממשלת בית מלכותי, לא כן היא עם הממשלת יראת האל:

**כי ברית עולם שם לי**. ממשלת המלוכה שם לי לבדו, וברית עולם היא:

**ערוכה בכל**. רצה לומר: הכל תלוי בה, על היותה מלוכה ונתנה ביד אחד, ואינה כממשלת מושלים שאין הכח ביד האחד כאשר חבירו עומד נגדו, אשר ידמו לנוגה השמש ומטר השמים, שאין הכח ביד אחד זולת חבירו להצמיח הדשא:

**ושמורה**. גם המלוכה הלא היא שמורה לי ולזרעי מדור לדור, ואינה כממשלת שאר מושל אשר עמו תמות, או בחייו תוסר ומעשיו בטלים, אשר ידמה לאור הבוקר, שהיא סיבה ידועה לזריחת השמש, ובבוא הענן יכסהו:

**כי כל ישעי**. כי כל הישע הבאה, היא ישעי, כי על ידי או על ידי זרעי תבוא, וכמו כן על ידינו תבוא כל חפץ, כי לא יצמיח מי למלכות מבלעדינו:

## פסוק ו

**ובליעל**. אבל בית בליעל, כירבעם וחבריו, כולם יהיו כקוץ מונד, רצה לומר: כמו הקוץ המונד ברגלי אדם, אשר מנידים אותו ממקום למקום בדרך מהלכם:

**כי לא ביד יקחו**. כי בעבור החדודים הבולטים בו, אי אפשר לקחתו ביד לסלקו מן הדרך אל מקום מיוחד, ולזה בעל כרחו הוא מונח ברגלי אדם, ומנידים אותו ממקום למקום, ולא יונח זמן רב במקום אחד, וכמו כן לא תעמוד בית בליעל על זמן רב:

## פסוק ז

**ואיש יגע בהם**. רצה לומר: אולם בית הבליעל לא תהיה דומה להקוץ הזה אשר לא תגע בו יד איש, כי בהם יגע איש לרעה, בחרב ובחנית, והגוף של כל אחד מהם יהיה מלא מברזל החניתות, וגם עץ הנצב תבוא בו אחר להב החנית:

**ובאש שרף וגו'**. בתבערת אש ישרפו, בעת יושבת מלכותם או רצה לומר, בעבור יושבת זכר למו, וכן היה בבית ירבעם ואחאב והדומים להם:

## פסוק ח

**אשר לדוד**. כאשר הזקין ותש כחו, היו אלה שלשת הגבורים סביב לו, לבל יבוא מי ויכנו נפש:

**יושב בשבת תחכמוני**. רוצה לומר: האחד היה יושב עם דוד בישיבת החכמה, והיה ראש הגבורים, ושמו עדינו העצני, (ובדברי הימים במקום "יושב בשבת' נאמר "ישבעם', והוא הוא, כי ישבעם הוא כאלו אמר יושב בעם, ובמקום 'תחכמוני' נאמר שם 'בן חכמוני', והוא הוא, וכן איש ירושלים, הלא נקרא "ירושלמי' וגם נקרא 'בן ירושלים', ומובן אחד להם):

**על שמונה מאות**. מוסב למעלה, לומר שהיה יושב בישיבת החכמה, על אשר היה הורג בפעם אחת שמונה מאות חלל, ואף כי נתייגע בהורגו הרג רב, מכל מקום חזר לישב בישיבת החכמה, על ההריגה וסמוך לה (ובדברי הימים נאמר: הוא עורר את חניתו על שלש מאות חלל וגו', כי שם משבחו בהגבורה לבד, לומר על הריגת שלש מאות חלל, וסמוך לה היה עורר את חניתו להלחם עמו כאלו עתה התחיל להלחם, וכאן משבחו באהבת החכמה עם הגבורה):

## פסוק ט

**ואחריו**. במעלה:

**בשלשה הגבורים**. רוצה לומר: הוא היה אחד בשלשה הגבורים אשר היו עם דוד בעת חרפם את הפלשתים אשר נאספו שם למלחמה, ולא הוזכר במקרא מן המלחמה ההיא ומתי היתה:
**ויעלו**. נסתלקו מלהלחם בהם:

## פסוק י

**עד כי יגעה ידו**. מרוב התנועות וההכאות, יגעה ידו ונדבקה אל החרב, כי סר אז ממנו כח התפשטות היד, כדרך המרבה בתנועות והכאות:
**והעם ישובו**. אחר שנסתלקו מלהלחם, שבו אחריו אך לפשט מלבושי החללים, ולא עזרוהו להכות בהם:

## פסוק יא

**ואחריו**. במעלה:
**לחיה**. להיות עדה ומחנה שלימה:
**מלאה עדשים**. ובדברי הימים נאמר שעורים, כי באמת זו מלחמה אחרת, וזו אחרת בפעם אחר, כי כאן נאמר ששמה הצילה, ושם נאמר שאלעזר הצילה:

## פסוק יב

**ויצילה**. לבל ישרפו אותה:

## פסוק יג

**מהשלשים ראש**. כל אחד מהשלשה, היה ראש מהשלשים הגבורים הנזכרים למטה:
**אל קציר**. כמו בקציר, וכן (שמות כה כא): ואל הארון, ומשפטו ובהארון, ורצה לומר: בעת הקציר:
**מערת עדולם**. ובדברי הימים אמר על הצור, כי צור גבוה וחזק היה שם, והוא המצודה שאמר למטה:
**וחית פלשתים**. עדת פלשתים:

## פסוק יד

**ומצב**. ובדברי הימים נאמר ונציב, והוא הוא, ויקרא כן לפקיד וממונה:

## פסוק טו

**מי ישקני מים**. לא שצוה להביא המים, אלא כאומר מי יתן והיה נמצא לי מי בור בית לחם, על כי הזמן היה חם והמים היו קרים וערבים:

### פסוק טז
**ויבקעו**. כאשר שמעו שהתאוה לה, הלכו מעצמם לעשות נחת רוח לדוד, ועברו דרך המחנה, וכאלו בקעוה לעשות בה דרך לעצמם:
**ויסך**. שפכם ארצה לשם ה':

### פסוק יז
**ויאמר**. נתן טעם על שלא שתה מהם, ואמר חלילה וגו', רצה לומר: חולין הוא לי לשתותם, מחמת יראת ה':
**הדם האנשים**. וכי אשתה דם האנשים אשר הלכו בסכנת נפשותם, רצה לומר: הלא לדם יחשב:

### פסוק יח
**הוא ראש השלשה**. הוא היה הראש מהשלשה שבקעו להביא המים לדוד:
**והוא עורר וגו' על וגו'**. רוצה לומר: על ההריגה וסמוך לה היה עורר את חניתו להלחם עמו, כאלו עתה התחיל להלחם:
**ולו שם בשלשה**. רוצה לומר: שהיה מפורסם לגבור בין שלשת גבורים הראשונים, והם עדינו ואלעזר ושמה אשר גם עם כל גבורתם, החשיבו גם את אבישי לגבור:

### פסוק יט
**מן השלשה**. רוצה לומר: מבין שלשה שואבי המים, הם ראשי השלשים:
**הכי נכבד**. האמת הוא היה המכובד שבהם, ולזה היה לשר על השנים אשר עמו:
**ועד השלשה**. אבל לא בא למעלת השלשה הראשונים:

### פסוק כ
**רב פעלים**. פעל הרבה גבורות:
**מקבצאל**. שם מקום:
**שני אריאל מואב**. תרגם יונתן: תרין רברבי מואב, ועל שם גבורתם קראם 'אריאל', שהיא מלה מורכבת מן 'ארי', ומן 'אל', שהוא ענין חוזק, כמו (יחזקאל לא יא): ביד אל גוים:
**בתוך הבור**. עם כי המקום דחוק להתחזק בו:
**ביום השלג**. עם היות כי טבע הארי להתחזק ביותר בזמן הקור, ומטבע האדם להמנע ממנו הפעולות החיונית בתגבורת הקור, עם כל זאת נתגבר עליו והכהו נפש:

### פסוק כא
**איש מראה**. רוצה לומר: בעל פרצוף גדול המטיל אימה:

### פסוק כב
**אלה**. הפעלים ההם:
**ולו שם**. רצה לומר: שהיה מפורסם לגבור בין שלשה הגבורים שואבי המים שהיו ראשי השלשים, ורוצה לומר: שעם כל גבורתם החשיבו גם אותו לגבור, אבל שלשה הגבורים הראשונים, לא החשיבו אותו למאומה לגודל הגבורה אשר היה בהם:

### פסוק כג
**מן השלשים**. החשוב למטה בענין היה נכבד מאוד, ולזה לא חשבוהו עמהם, אבל לא בא למעלת שלשה שואבי מים ראשי השלשים, ולזה לא חשבוהו גם עמהם:
**אל משמעתו**. להיות עמו, לשמוע ולעשות כל אשר יצוה:

### פסוק כד
**בשלשים**. רוצה לומר: עם שהיה נכבד קצת מן השלשים, מכל מקום לא גדלה מאוד מעלתו עליהם, ולזה נחשב גם הוא עם השלשים שחושב והולך, ואם כן היו שלשים במספר, זולת עשהאל:

### פסוק לב
**בני ישן יהונתן**. כמו בן ישן, ודוגמתו (בראשית מו כג) ובני דן חושים:

### פסוק לז
**נושא כלי יואב**. חוזר הוא על נחרי, שהיה נושא כלי מלחמתו:

### פסוק לט
**כל שלשים ושבעה**. כל הגבורים היו במספר שלשים ושבעה, כי שלשים מנויין כאן לבד מעשהאל, ועמו הרי שלשים ואחד, ועדינו ואלעזר ושמה הרי שלשים וארבעה, ושלשה שואבי המים ראשי השלשים המנוין, הרי שלשים ושבעה, ואבישי היה אחד משואבי המים כמו שכתוב למעלה, ובניהו לא יוחשב עמהם, כי שמהו דוד על משמעתו, ומנע את עצמו מלרדת במלחמה בתמידות, שלא יטמא את עצמו למת, כי כהן היה, ואף יואב לא יוחשב עמהם, שאין זה מכבודו לחשבו עם שאר הגבורים, על כי היה שר על כל הצבא, החשוב מאוד מאוד מכולם:

# פרק כד

## פסוק א

**ויסף אף ה' לחרות בישראל**. מלבד מה שחרה אפו בדבר הגבעונים שהיה בעבור זה רעב שלש שנים, הוסיף עוד לחרות (ויתכן שהחרון היה על מה שמרדו בדוד, בדבר אבשלום ושבע בן בכרי. או היה בידם עון נסתר, ונעלם מעיני דוד):

**ויסת את דוד בהם**. רוצה לומר: מי שדרכו להסית, הסיתו, וכן נאמר בדברי הימים (א כא א) שהשטן הסיתו, והקב"ה מסרו בידו, והסתתו היה בדבר הרע להם לאמר: לך מנה וגו', ובעבור זה באה התקלה עליהם, כמפורש בענין:

## פסוק ב

**ופקדו**. אתה ואנשיך אשר ילכו עמך:

## פסוק ג

**ויוסף ה'**. על כי היה נראה משאלת המלך אשר יחשוב כי רבים המה, ולכן התאוה לדעת מספרם, ולזה אמר לו יואב, מי יתן ועוד יוסף ה' עליהם כמו שהם עכשיו, ועוד יוסף כמספר אשר יהיו אחר ההוספה הראשונה, ועוד יתכפלו ויחזרו ויתכפלו עד מאה פעמים:

**ועיני וגו'**. בימיו יתרבו כהחשבון הזה, ובעיניו יראה:

**למה חפץ**. רצה לומר: הואיל ואין צורך למנותם, מוטב הוא שלא למנותם, כי אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין:

## פסוק ה

**ימין העיר**. חנו בימין העיר ערוער, והימין היתה בתוך הנחל, ומאחוזת בני גד:

**ואל יעזר**. משם הלכו אל יעזר:

## פסוק ו

**חדשי**. הנתיישב מחדש ומזמן קרוב:

**דנה יען**. לדן יען, והוא שם מקום:

**וסביב**. משם סובב עצמו והלך אל צידון:

## פסוק ז

**מבצר צור**. מבצר חזק שעמד על הצור:

**וכל ערי החוי והכנעני**. רוצה לומר: הערים אשר החוי והכנעני יושבים [בהר] בהם בתוך בני ישראל:

**באר שבע**. אל באר שבע:

### פסוק ט
**מספר מפקד**. כפל המלה בשמות נרדפים לתוספת ביאור, וכן (דניאל יב ב): אדמת עפר:
**שמונה מאות אלף**. ובדברי הימים (א כא ה) נאמר: אלף אלפים ומאה אלף, על כי עזרא כלל עמהם גם בני בנימין ובני לוי, אבל יואב לא מנה אותם בתוך בני ישראל, וכמו שכתוב בדברי הימים (א כא ו):
**שולף חרב**. רוצה לומר: אנשי המלחמה:
**חמש מאות אלף**. ובדברי הימים (א כא ה) נאמר ארבע מאות ושבעים אלף, על כי שם נאמר שולף חרב והם לא היו כי אם ארבע מאות ושבעים אלף, אבל כאן חושב את כולם אף אותם אשר לא היו שולפי חרב, ועמהם היו במספר חמש מאות אלף:

### פסוק י
**ויך לב דוד אותו**. רוצה לומר: המה לבו וחרד על אשר צוה למנותם, על כי הדבר הזה הוא סיבה להביא עליהם הנגף, וכמו שכתוב (שמות ל יב): ונתנו איש כופר נפשו וגו' ולא יהיה בהם נגף אבל בלא כופר הנה הנגף מעותד לבוא:
**חטאתי מאד אשר עשיתי**. רצה לומר: במה שעשיתי סיבה להביא הנגף על העם, הנה בזה חטאתי מאוד:
**העבר נא וגו'**. רצה לומר: לא ימותו לשחת, ואם כן ממילא יעבור העון וילך לו, הואיל ולא יבא הנגף:
**כי נסכלתי**. רצה לומר: הלא אני עשיתי סכלות גדולה מאד, למנותם בלא כופר נפש, ומה פשעו הם לשימותו במגפה, וכאשר לא ימותו, לא ימצא בי עון:

### פסוק יא
**ויקם דוד בבקר**. רוצה לומר: מיד כאשר קם דוד בבקר, היה דבר ה' אל גד וגו':
**חוזה דוד**. נקרא כן, על כי כל נבואותיו לא היו רק לדוד, ולא לזולת:

### פסוק יב
**שלש**. רוצה לומר: אחת משלש, וכן (שמואל א יח כא) בשתים תתחתן בי. ורוצה לומר: באחת משתים:

### פסוק יג
**התבוא**. אם רוצה אתה אשר תבוא שבע שנים רעב, תמורת הנגף המעותד לבוא בעבור המנין מבלי כופר, ובדברי הימים (א כא יב) נאמר שלש שנים, כי באמת לא אמר רק שלש שנים, אבל על כי כבר עברו שלש שנים רעב בעבור דבר הגבעונים, אם כן הרי שש שנים, ותמשך עוד ממילא בשנה השביעית עד זמן הקציר:

**ואם שלשה וגו'**. רוצה לומר: או אם תרצה לקבל להיות שלשה חדשים וגו':
**שלשת ימים דבר**. רוצה לומר: יקל בדבר, להיות זמן מוגבל בהשגחת המקום:
**וראה**. בראיית הלב ובהבנתה:
**שלחי**. לשולחי, והוא המקום ברוך הוא:

## פסוק יד

**צר לי מאד**. כלומר הלא כולם קשות הם למאוד, ועם כל זאת נפלה ביד ה', זו הדבר, כי רחמיו מרובים, ורחם ירחם:
**וביד אדם**. כי גם בעבור הרעב יצטרכו לבני אדם, והמה לא ירחמו:

## פסוק טו

**מהבקר**. מעת הבוקר שבאה הנבואה אל גד כמו שכתוב למעלה, ומיד אמרה לדוד, ובחר בדבר ואז התחיל הדבר, והתמיד עד עת אותו מועד למחרתו:

## פסוק טז

**וישלח**. המלאך המשחית בעם, שלח ידו להשחית גם אנשי ירושלים, ואז נחם ה' וגו':
**רב עתה**. די עתה במה שמתו, והרף ידך מלהשחית עוד כזאת, כי אם מעט מעט:
**היה עם גורן**. היה עומד סמוך לגורן וגו':
**היבוסי**. מבני יבוס, ואמרו רבותינו ז"ל (עבודה זרה כד ב) שהיה גר צדק:

## פסוק יז

**אנכי חטאתי**. רצה לומר: אני הסיבה בהמגפה הזאת:
**ואלה הצאן**. רצה לומר: בני העם:
**ידך**. מכת ידך, זו הדבר:

## פסוק יח

**ויאמר לו**. בדבר ה':

## פסוק יט

**ויעל דוד**. אל הגורן אשר עמד בהר:

## פסוק כא

**מדוע בא**. כאומר היה לך לשלוח אחרי לבוא אליך:
**לבנות מזבח לה'**. ובאתי הנה לכבוד המקום ברוך הוא:
**ותעצר**. כדי שתעצר המגפה:

### פסוק כב
**יקח ויעל**. יקח הגורן למזבח, ויעלה עליו משלי את הטוב בעיניו, ראה הבקר מוכן לעולה וגו':
**וכלי הבקר**. וגם שאר כלי הבקר יהיו לעצים, להבעיר האש על המזבח:

### פסוק כג
**הכל נתן**. הכל נדב לתת למלך:
**ארונה המלך**. הוא היה למלך על היבוס עד שלא כבשה דוד, ומשכבשה נתגייר, ונשאר עליו שם מלך:
**ירצך**. יהיה מרוצה לך לקבל עולותיך ברצון, שתעצר המגפה:

### פסוק כד
**לא**. רוצה לומר: לא אקבלם במתנת חנם, אלא אקנה בכסף דמי שויים:
**חנם**. מהדבר הניתן לי בחנם:
**בכסף שקלים חמשים**. ובדברי הימים (א כא כה) נאמר: שקלי זהב משקל שש מאות, כי חמשים שקלים נתן לו בעבור הגורן מקום המזבח ובעבור הבקר, ומאשר ראה כי שם יהיה בית אלהים, קנה כל השדה סביב הגורן, ובעבורם נתן שש מאות שקלי זהב:

### פסוק כה
**ויעתר**. נתרצה לאנשי הארץ, ונעצרה המגפה מכל וכל מעל ישראל: